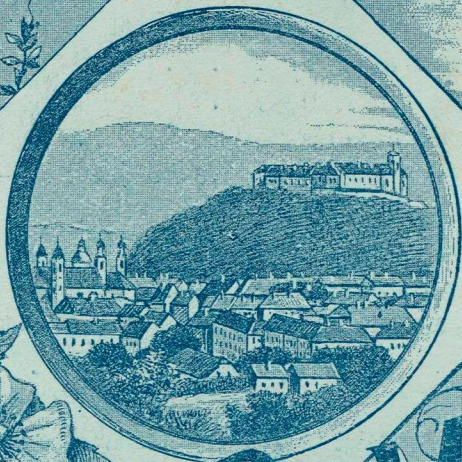

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST
ZA
LEPOSLOVJE IN ZNANSTVO.

ŠTEV. 1. LETO V

UREJUJE IN IZDAJE
DR. FRANCE LAMPE.

V LJUBLJANI,
DNE 1. JANUVARIJA 1892.

TISEK
'KATOLIŠKE TISKARNE'
V LJUBLJANI.

Vsebina I. zvezka.

	Stran
1. Lev Nikolajevič Tolstoj. <i>Spisal Ivan P—.</i>	1
2. Na tuji zemlji. <i>Zložil M. O.</i>	6
3. Zle moči. Noveleta. <i>Spisal Josip Krasjanin</i>	8
4. Diabolus vagabundus. (Peklenšček Potepenšček.) <i>Kratkočasnica.</i> — Po narodnih pripovedkah <i>spisal Anton Hribar</i>	16
5. Vaška pravda. Resnična povest. — <i>Spisal Podgoričan</i>	17
6. Rudarske pesmi. I., II. <i>Zložil Vladimir</i>	27
7. Iz davne prošlosti. Starinoslovne črtice o novejših izkopinah. <i>Poroča</i> <i>J. Pečnik</i>	28
8. Na jutrovem. Potopisne in narodopisne črtice. <i>Spisal dr. Fr. L.</i>	32
9. Še nekoliko o gimnazijskih izvestjih za leto 1891. <i>Poroča</i> <i>V. B.</i>	38
10. Slovstvo	42
A. Slovensko. Knjige »družbe sv. Mohora« za l. 1891. 1. Koledar družbe sv. Mohorja. 2. Življenje preblazene Device in Matere Marije. <i>Popisal Janez Volčič.</i> 3. Občna zgodovina. <i>Spisal Josip Starè.</i> — Knjige »Matice Slovenske« za leto 1891. 1. Letopis Matice Slov. za l. 1891. 2. Zgodovina Novega Mesta. <i>Sestavil Ivan Vrhovec.</i> — Narodni koledar. <i>Uredil in izdal Dragotin Hribar.</i> — Puška repetirka. <i>Spisal in založil Andrej Komel pl. Sočebčan</i> — Pred 125. leti. — Amerikanski Slovenec. — B. Hrvaško. Knjige »društva sv. Jeronima« za leto 1891. 1. Danica. — Putne crte iz svete zemlje. <i>Napisao Dr. Andrija Jagatić, kanonik vrhbosanski.</i> — Ruska biblioteka. — C. Češko. Mezi proudy. <i>Tri zgodovinske povesti od Alojzij Jiráska.</i> — Zemská jubilejní výstava v Praze 1891. <i>Spisal dr. Servacij Heller.</i> — D. Poljsko. Podstawy etyki i prawa. <i>Napisal Ks. Maryan Morawski.</i>	
11. Razne stvari	48
Naše slike. — Rudarske pesmi. — Jésus Christ. — Kako bode človeštvo še napredovalo?	

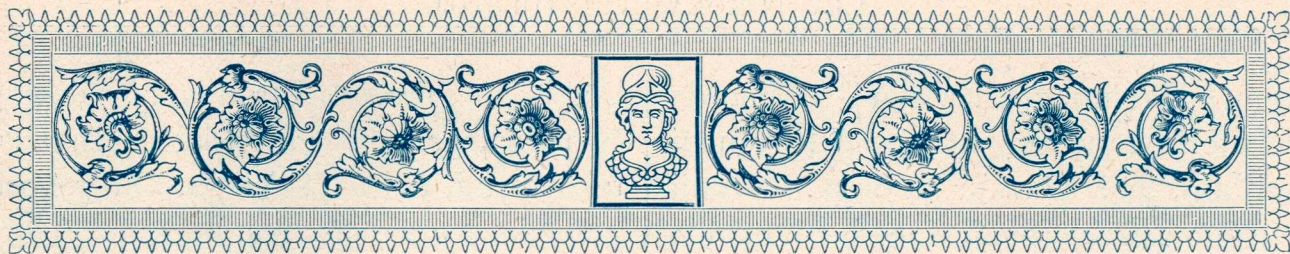
Slike.

1. Grof Lev Nikolajevič Tolstoj. (Narisal Jos. Germ.)	1
2. Sveti Trije Kralji. (Po sliki Bernatz-ovi.)	8
3. Jezus obudi Lazarja. (Po sliki P. P. Rubens-ovi.)	24
4. Arabec iz Egipta. (Po fotografiji.)	40
5. Mlada Arabka iz Egipta. (Po fotografiji.)	41

Listnica uredništva in upravnštva. Oni gg. pisatelji, ki so nam poslednji čas poslali bodisi spise, bodisi ocene, blagovolé naj nekoliko potrpeti. Vljudno prosimo zlasti kratkih, jedrnatih ocen in poročil. Prostora imamo malo, a radi bi naročnikom dali veliko dušnega blaga. P. i. naročnike prosimo, naj nam natančno naznanjajo naslov, premembe in zadnjo pošto.

Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za dijake na leto 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravnštvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katol. Bukvarna.“

Lev Nikolajevič Tolstoj.

(*Spisal Ivan P—.*)

Pred dobrimi desetimi leti je v | ruskega romanopisca, Leva Nikolajeviča
zapadni in srednji Evropi pač | Tolstega, a vendar so bila že več let
le malokdo poznal najboljšega | poprej izšla najboljša njegova dela, ka-

Grof Lev Nikolajevič Tolstoj.

Narisal Jos. Germ.

tera so mu pridobila nesmrtno ime.
Kdo izmed nas je tedaj poznal njegovo
»Rodbinsko srečo«, »Vojno in mir«,

»Ano Karenino« in »Polikuško«, če
tudi je v zapadnoevropskih slovstvih le
malo del, ki bi se mogla primerjati ž.

njimi? Po umetelni sestavi so morda nekateri francoski in nemški romani bolj dovršeni, nikakor pa ne po notranji vsebini, po izraženih idejah. Zapadna Evropa je imela tedaj za najboljšega ruskega pisatelja Turgenjeva, ki se pa s Tolstim ne more primerjati. Turgenjev je živel največ na tujem, v Nemčiji in Franciji, bil je znan z evropskimi pisatelji: zato ni čuda, da so dobro poznali njegova dela. Tolstoj pa je živel le v Rusiji, večji del življenja je prebíl na svojem posestvu, v Jasni Poljani. V tujini je bil le malo. Občeval je na potovanju z nekaterimi zapadnimi slovstveniki, a trajnega znanja ni sklepal ž njimi. Ime njegovo je bilo torej neznano. Znanje ruskega jezika tedaj še ni bilo tako razširjeno, kakor je sedaj. Rusko slovstvo so poznali največ jezikoslovci. Drugače je seveda sedaj, ko je ruščina moderni jezik in se je učé tudi nasprotniki slovanstva. Tolstoj je pred nekoliko časom skoro hipoma zaslovel. In dandanes se prelagajo njegova dela v razne evropske jezike. Nekateri krajše povesti so preložene tudi v slovenščino. Nemci imajo že po več prevodov njegovih del.

Pa tudi v Rusiji niso iz prva prav cenili tega veleuma. Njegova dela so se zdela mnogim nekako nova, duh, ki veje v njih, mnogim ni ugajal: vedeli niso, ali bi ga hvalili, ali grajali. Ker so bili bolj vajeni francoskih pisateljev, zato niso razumeli grofa Tolstega — Rusa. Posebno zapadnjakom, kakor se jim pravi, nikakor ni ugajal Tolstoj. Bil je preveč samostojen, premalo v zvezi z drugimi ruskimi pisatelji. Zaradi tega je njegovo ime tudi v domovini prav zaslovelo še le v novejšem času. Poslednja leta pa govore povsodi o Tolstem. Zanj se zanimajo slovstveniki in neslovstveniki, omikanci in preprosti

ljudje. Med prostim narodom niso doslej še nobenega boljšega ruskega pisatelja tako cenili, kakor Tolstega. On govori »mužiku« prav do srca.

Kakor trdi heraldično delo Dolgorukega, priselili so se predniki grofa Tolstega pred več stoletji iz Nemčije v Rusijo. Iz početka so se imenovali »Dick«, pozneje pa so porusili svoje ime v »Tolstoj« (t. j. debel). Zgodovinsko to ni še popolnoma dokazano. Dolgoruki je menda slišal, da so tako pripovedovali, in po tem je zapisal to mnenje. Saj ne vemo natančno niti stoletja, v katerem bi se bili priselili njegovi predniki na Rusko. Grofovski naslov je dobila Tolstega rodbina še le za Petra Velikega. Tedaj sta živela brata Ivan in Peter Andrejeviča Tolsta. Bila sta oba privrženca cesaričinje Sofije in sta duševno delovala ter pomagala, ko je počila ustaja »strelcev«. Ko sta videla, da je zmagal Peter, pridružila sta se hitro carju, ki jima je vse odpustil. Vendar Petru Andrejeviču baje car ni nikdar zaupal popolnoma. Nekoč mu je pri slovesnem kosilu odkril lasuljo, potrkal mu na plešasto glavo in rekel: »Glavica, glavica, ko bi ne bila ti tako prebrisana, jaz bi te bil dal odbiti.« Zaradi prebrisanosti in omike je car jako cenil Petra Andrejeviča. Izročal mu je važne posle, razna poslanstva. Ko se je bil carjevič Aleksej sprl z očetom, poslal je car Petra Andrejeviča, naj ga poišče. Našel ga je zares v nekem gradu blizu Neapolja. Pregovoril je carjeviča, da se je vrnil v Moskvo, češ, da mu je oče vse odpustil. Sodišče pa, katero je sklical car, obsodilo je carjeviča na smrt. Težavno je pa bilo izvršiti to obsodbo. Narod pripoveduje, da je to stvar prevzel Peter Andrejevič in usmrtil carjeviča.

Ta prvi grof Tolstoj je imel sina Ivana Petroviča, čegar sin je pa bil Andrej Ivanovič, praded slavnega pisatelja. Oče Levu Tolstemu je pa Nikolaj Iljič, kateri se je udeležil vojne 1812. l. kot podpolkovnik. Ko so sklenili mir, odpovedal se je Nikolaj Iljič vojaški službi. Bil je, kakor pripovedujejo, lep mož, ki je pa jako potratno živel in zaigral jako mnogo. Bogata ženitev ga je rešila iz dolgov. Pisateljeva mati Marija Nikolajevna Volkanska je bila izmed najstarejših in najbogatejših rodbin v Rusiji. Lepa ni bila, in ko je vzela Nikolaja Iljiča, tudi ni bila več mlada. Vzela se nista iz ljubezni, temveč zaradi gmotnih ozirov. V zakonu sta pa živela vendar srečno, kakor so pripovedovali ljudje.

Grof Lev Nikolajevič Tolstoj se je rodil na posestvu »Jasnaja Poljana« dné 9. septembra 1828. leta. Hiša, v kateri se je pisatelj rodil, ne stoji več. V četrtem desetletju našega veka je pogo-rela. Le dvenadstropni krili sta ostali od velikega poslopja. Ti krili sta se pa poslednja leta tudi že prezidali tolikokrat, da nista več taki, kakoršni sta bili poprej. Kako je preživel mladost, opisal je v povestih »Detstvo«, »Otročestvo« in »Junost«. Stariši so mu umrli jako zgodaj. Posebno ganljivo je opisal Tolstoj smrt materino. Omenjene povesti so njegovo prvo delo, katero se je priobčilo, in kažejo nam že nenavadnega pripovedovalca, h krati pa tudi moža, navdanega z jako nežnimi čustvi.

Lev Tolstoj je imel za domačega učitelja Nemca Karola Mauerja. Tedaj je bila v Rusiji navada, da so imeli tujce za domače učitelje, Nemce in Francoze. Od tod pa tudi izvira, da je skoro vse rusko razumništvo odgojeno po tuje. Ta tuja odgoja pa ni vselej prav ugajala slovanskemu duhu. Na Tolstega

ni imel ta tuji učitelj toliko moči, kolikor so jih imeli učitelji na druge Ruse. Takoj v mladosti pa ga je vzbujala ruska priroda, vnemalo vse, kar je bilo domače, če tudi ni zametaval dobrih tujih stvari.

Po smrti starišev je vzgajala dečka, njegove brate in sestro teta, grofinja Osten Sacken. Leta 1843. je odšel Lev Nikolajevič na vseučilišče v Kazan, kjer se je učil prava in orijentalških jezikov. V Kazanu je ostal tri leta, učenja pa ni dovršil. Orientalških jezikov se tedaj ni dosti naučil, kakor je nekoč sam priznal. Bolj se je zanimal za pravo. Posebno so ga zanimala predavanja profesorja Meyerja. Ta profesor mu je dal nalogo, naj primerja Montesquieu-jev »L'esprit des lois« s Katarininim načrtom. Tolstoj se je lotil z vso gorečnostjo tega dela, druge predmete pa je zanemarjal. Zato ni mogel napraviti vseučiliških izkušenj, kakoršne so bile tedaj vsako leto. Njegova starejša brata sta bila že odšla iz Kazana, bil je torej osamljen v tem mestu. Nekega dné je povezal vse svoje reči in odpotoval na posestvo v Jasni Poljani. Tukaj so se potem vršili oni prizori, katere je pisatelj tako lepo opisal v povesti: »Utro Pomeščika«. Mladi grof Tolstoj je že tedaj gojil človekoljubne ideje, katere so nekaka rdeča nit v vsem njegovem življenju in pisateljskem delovanju. Ta povest nam dokazuje, da se pisateljevo mišljenje ni premenilo bistveno, kakor sodijo mnogi presojevalci njegovih del: samo ideje, katere je že v mladosti gojil, bile so mu z leti tudi jasnejše. H krati je pa vedno bolj spoznaval vzroke sedanje društvene bede. Ko je prišel domov, bila mu je prva skrb, da si je dobro ogledal razmere svojih kmetov. Takoj mu je bila glavna naloga, da je skrbel za blaginjo teh ljudi.

Težilo ga je pa to, da zaradi neskušnosti niti prav vedel ni, kako bi se lotil te velike naloge.

Želja, da bi se česa naučil, gnala je mladega Tolstega v Peterburg. L. 1848. se je vpisal na tamošnjem vseučilišču. V kratkem je napravil izpit iz kazenskega prava. Življenje v ruski prestolnici mu ni posebno ugajalo. Prišla je pomlad, Tolstega je mikalo lepo preprosto življenje na kmetih. Mladenič je zapustil mestni prah in se zopet preselil v Jasno Poljano. A doma ni ostal dolgo. Bil je še preživ, prenemiren, mikalo ga je, da bi videl več sveta. Njegov brat je odšel na Kavkaz. Leva pa iz prva ni vabilo vojaško življenje. S svojega posestva se je preselil v Moskvo, kjer je jako veselo živel. Ko je pa pri neki priliki zaigral mnogo denarja, odločil se je, da pojde na Kavkaz. Za častniško mesto ni mislil takoj prositi, hotel je ostati zasebnik. Njegov sorodnik Ilija Andrejevič pa ga je pregovoril, da se je vpisal k vojakom. V Tiflisu je napravil častniško izkušnjo in stopil v lahko topničarstvo. Življenje na Kavkazu je mladi Tolstoj opisal v »Kazakih«. Ta roman je vzbudil pozornost nekaterih prijateljev slovstva. Na Kavkazu pa bi bili Čerkesi Tolstega skoro ubili: ujeli so ga in odpeljali v gore, kakor pisatelj sam opisuje v povesti »Kavkaški jetnik«.

Tudi krimske vojske se je udeležil grof Tolstoj. Bil je v bitvi pri Črni in v Sebastopolju. Dogodke v Sebastopolju je opisal Tolstoj sam. Njegovo delo ima veliko zgodovinsko vrednost, poleg tega pa je pisano tako zanimivo, da je pomenljivo tudi za leposlovca. Prvi del tega spisa, »Sebastopolj v decembru«, je čital s posebnim veseljem car Nikolaj. Vladar je dal pisatelja takoj predstaviti iz četrte utrdbe, ki je bila v največji

nevarnosti. Tolstoj bi bil rad postal krilni pobočnik velikega kneza Mihajla Nikolajeviča. Ta želja bi se mu bila tudi izpolnila, ker so ga jako cenili generali: toda zložil je bil neko pesem, s katero se je zameril prednikom. V tej pesmi je smešil generale. Pesem se je hitro prikupila vojakom, ki so jo v taboru radi popevali. Naravno je torej, da so zvedeli zanj tudi poveljniki. Ko so zvedeli, kdo jo je zložil, ni mu bilo več misliti, da bi se mu želja izpolnila. Ko so sklenili mir, poslovil se je grof od vojaškega stanú.

Leta 1860. je potoval v Nemčijo in Italijo. V Nemčiji se je hotel pred vsem seznaniti s šolstvom. Ogledoval je pa tudi dobrodelne in druge naprave. Dne 8. junija je odpotoval iz Tule. Preko Peterburga se je peljal s parnikom v Stettin, od tod je pa potoval v Berolin. Tukaj je poslušal predavanje Droysena in Dubois-Reymonda. Ogledal si je tudi muzeje. Najbolj pa je grofu v Berolinu ugajalo rokodelsko društvo. V tem društvu predavajo prvi berolinski učenjaki. Posebno je ruskemu pisatelju prijala navada, da delavci nimajo le prilike poslušati slavne može, temveč da smejo tudi povpraševati, česar ne vedó. Tu omenjamo, da grofu Tolstemu sedanje učenje po šolah ne ugaja zaradi tega, ker morajo učenci učitelja le poslušati, povpraševati pa ga ne smejo. V nekem spisu pravi, da je to tako, kakor bi bila šola zaradi učitelja, ne pa zaradi učencev. V berolinskem rokodelskem društvu pa je bilo prav po njegovem ukusu.

Nezadovoljen pa je bil Tolstoj, ko je obiskal znanega pedagoga Diesterwega, ravnatelja učiteljskega. Nadejal se je, da bode našel moža obširne omike, ki ima pravi razum za otroško dušo, a našel je moža, ki je učil in odgajal mladino po določenih odrevenelih načelih,

ki niso bila primerna niti za izobraževanje duha, niti za oblaževanje srca. Z berolinskimi šolami sploh Tolstoj ni bil posebno zadovoljen. Našel je mnogo manj, nego je pričakoval.

Iz Berolina se je peljal Tolstoj preko Lipsije v Draždane, kjer je tudi ogledaval šole in se preveril, da tudi tukaj ni vse tako popolno, kakor si je mislil. V Draždanih se je sešel z nemškim pisateljem Auerbachom. Občujoč med seboj sta pisatelja kmalu spoznala, da se njujini nazori precej vjemajo. Iz Draždan je šel Tolstoj v Eisenach in Wartburg. V juliju je bil v Kissingenu. Na vsem potovanju se je bavil z raznimi študijami, posebno pridno je čital pedagoški dela. V svetovnoznanim kopališču se je seznanil z Julijem Fröbelom in njegovimi deli. V Kissingenu je zvedel, da ga njegov brat z jedino sestro bolan čaka v Sodenu. Hitel je k njima in potem spremljal brata na jug, kamor je šel iskat zdravja. Bolezen pa se je bratu shujšala in umrl je v Yèresu pri Nizzi.

Po smrti ljubljene brata Nikolaja je pisatelj nadaljeval svoja potovanja. Prepotoval je pol Italije, šel v Švico, Marseille in Pariz. V Parizu je obiskal Mihaela Turgenjeva in več drugih Rusov. Iz Pariza je potoval v Bruselj in London; v teh dveh mestih je tudi občeval z raznimi učenjaki in pisatelji. V aprilu 1861. l. je bil zopet v Nemčiji. Obiskal je Weimar in si ogledal Göthejevo hišo. Seznanil se je z Lisztom. Ogledal je tudi weimarske otroške vrte. Ti vrtili so mu jako ugajali, in sklenil je v Jasni Poljani osnovati podobne šole, v katerih deluje bolj učitelj, nego knjiga, in v katerih se ne gleda le na duševno, temveč tudi na telesno odgojo. V Jeni se je seznanil z mladim matematikom Kellerm, katerega je vzel seboj v Rusijo.

To potovanje grofa Tolstega je najznamenitejše, če tudi ni potoval samo takrat. V Švici je bil grof tudi že 1857. l. in je v povesti »Luzern« lepo opisal jeden dogodek v hôtelu Schweizerhofu ob Luzernskem jezeru. Pred hotelom je igral majhen ubog mož na gitaro in popeval. Bogati gostje so ga hiteli poslušati, a naposled so se mu celo posmehovali, ne da bi mu kaj dali. Jedinim glavni osobi omenjene povesti, knezu Nehljudovu, kateri je bil menda grof Tolstoj sam, smilil se je ubožec. Peljal ga je v hôtel; natakarkar jima je pokazal sobo za navadne goste. Nehljudov je naročil šampanjca, potem se pa prijazno razgovarjal z ubožcem. Natakarkarji so se posmehovali ubogemu pevcu. To je Nehljudova ujezilo, zahteval je, naj ja peljejo v gospodsko sobo. Izgovarjali so se, da je soba zaprta. Nehljudov jih ni poslušal, prijel je pevca, peljal ga v gospodsko sobo in posadil k mizi poleg bogate angleške gospe, ki je tukaj sedela s svojim soprogom. Anglež se je zaradi tega nekaj jezil proti natakarkarju, potem pa odšel s soprogo. Nehljudov je že pričakoval, da ja vržejo iz gostilne, kar se pa ni zgodilo. Ubožec je v pogovoru razložil knezu, da je bil v nekaterih krajih celo v nevarnosti, da bi ga zaprli zaradi prosjačenja.

Ta dogodek je jako preprost, a vendar moramo Tolstemu priznati, da je jako značilen za sedanjo omiko. Z ognjenimi črkami, pravi pisatelj, morali bi zgodovinopisci sedanjega časa zapisati ta dogodek. Ta dogodek ima mnogo večji pomen, nego drugi dogodki, ki se zapisujejo v časnikih in zgodovinah. Dogodek, ki se je pripetil dné 7. julija v Luzernu, nov je popolnoma in čuden in kaže slabe strani sedanje dōbe človeškega razvoja. To je dejanje, ne v zgodovini človeških dejanj, temveč v

zgodovini napredka in olike. Ta ne-človeški dogodek bi se ne bil pripetil v nemški, francoski ali italijanski vasi: zakaj pa se je pripetil v kraju, kjer so olike, sloboda in enakost dognani do najvišje stopinje, v kraju, kjer se zbirajo olikani ljudje najolikanejših narodov? Zakaj nimajo človeškega čustva za osebno dobro delo ti ljudje, ki se tako radi ponašajo s človekoljubjem? Zakaj ti ljudje, ki skrbé v svojih palačah, na taborih in v družbah za ne-ožejene Kitajce v Indiji, za omiko v Afriki, ki snujejo društva za poboljšanje vsega človeštva: zakaj ti ljudje nimajo v duši prvotnega čustva ljubezni človeka do človeka? Mari nista tega čustva izpodrinili častiljubje in sebičnost? Mari nasprotuje olike preprosti ljubezni do bližnjega? Je-li mari to enakost, za katero se je prelilo toliko nedolžne krvi in storilo toliko zločinov? Mari morejo biti narodi srečni samo z besedo enakost? Kaj je ta enakost pred zakonom? Mari se vse življenje vrši v okrožju zakonov? Le tisočeri del življenja spada pod zakone, vse drugo pa se vrši v okrožju npravnosti in družbenih nazorov. Kakšna enakost je to, če ima že lepše oblečeni človek sebe za višjega? Morda je ona država slobodna, kjer zapró — če tudi le jednega — človeka, ki dela,

kar mora delati, da ne umrje od gladu, ne da bi komu kaj škodoval? — Olike je dobra reč, barbarstvo pa je zlo; sloboda je dobrota, sužnost pa je zlo. A kdo more določiti, kaj je sloboda, kaj despotizem, kaj civilizacija, kaj pa barbarstvo? Kdo je bolj človek in kdo bolj barbar: ta lord, ki je zagledavši umazano obleko pevčevu od jeze bežal od mize in za trud pevcu ni dal niti najmanjšega dela svojega imetja, lord, ki sedaj pokojno sedi v svetli, mirni sobi in premišljuje o kitajskih dogodkih in sodi, da je opravičeno tamošnje pobijanje, ali pa mali pevec, ki celo v nevarnosti, da ga zapró, hodi že dvajset let po gorah in ljudi razveseljuje s petjem in nikomur nič ne škoduje, katerega so pa danes žalili in se mu posmehovali?

To so glavne misli, katere je grof Tolstoj razvil v tej povesti. Iz njih se jasno vidi, da že v svoji mladosti ni bil slep za slabe strani sedanje olike. Spoznaval je dobro, da sta olike in sloboda prevečkrat le lepi besedi, za katerima se skriva kaj drugega. Tu v Švici je videl, da se svet klanja le denarju, da ne zna prav ceniti niti prave poezije. Nekako nevoljen na vso oliko — civilizacijo — se je povrnil grof Tolstoj v rusko domovino. (Dalje.)

Na tuji zemlji.

I.

Zor ni zapustil svoj raj, domovja slovenskega mesta,
Tebe zapustil, moj rod, v krilu sem drage zemljé.
Danes na tujem oko željno mi uhaja čez góre
V daljno deželo mirú, kjer mi je cvela mladost.
Kakor nikoli poprej razvnamajo dušo spomini:
Vse, kar veselja užil, kar sem trpljenja izpil.

Rojstvena ljubljena vas, ti, hiša pod holmom očetna,
 Drevje domače in vrt, travnik in pisani gaj,
 Stariši, bratje, sestré, prijatelji zvesti in znanci,
 Vsem iz tujine le-tù srčni pošiljam pozdrav.
 Z dnovi, ki živel vesel v prijateljski vaši jih sredi,
 Vstaja pred duhom mi dan, ko sem se ločil od vas.
 Mègla zastrla poljé jesenskega ónega jutra,
 Mèni je mègli nalik dušo objela bolest.
 Nisem pretakal solzâ — nevredne so moškega lica —
 Vendar sem čutil tedaj, da je za mano moj — svet,
 Svet, ki gibale se v njem so misli in težnje mladostne,
 Ki hrepenelo za njim bode v tujini srcé . . .
 Vse sem ostavil takrat in težko utešil bi dušo,
 Da je ne teši jedin vanjo blesteči se žar:
 Vse sem ostavil takrat, a šel sem na tuje, ker bílo
 Vroče mi v prsih srcé zá-te, moj narod in dom.

II.

(*Pokojnemu prijatelju.*)

Mortuos plango.

K tebi, prijatelj, na grob zavêlo me srčno povelje,
 Predno v tujino korak z dóma nameril sem svoj.
 Drag si v življenju mi bil — kakó li poslèj bi te zâbil,
 Ko le zakrila teló tvoje mi črna je prst?
 Trajna ljubezen to ni, ki javlja se v sladkem objetju,
 Prave ljubezni krepost spaja življenje in smrt. —
 Angelj na grobu krilât — jaz nemo sem prédenj pokleknil,
 Vrbe je žalne šepèt tožno mi dramil srcé.
 Z dóma! zvenelo je vmes, pred sábo pa gledal sem sliko,
 Sliko najlepšo — mladost, ki sem jo živel s tabó.
 Mnogi tedaj nama sèn opojno objemal je duši,
 Mnogi pozabljeni up tèmno bodočnost vedríl.
 Dómu srcé in rokó! takó sva prisegala često,
 Da mu prisveti že kdaj lepše prihodnjosti zor.
 Jedno čutila oba za dom sva in národ sirotni,
 Isti obema bil vzor, isto obema srcé. —
 Brata mi grob te zakril, tujina zdaj meni je mati,
 Boljša gotovo nikdár, kakor je rôdna bilâ.
 Morda poslednjič na grob zavêlo me k tebi je čustvo,
 Predno v tujino korak z dóma nameril sem svoj . . .
 Angelj na grobu krilât — jaz nemo sem prédenj pokleknil,
 Vrbe je žalne šepèt tožno mi dramil srcé.
 Z dóma! zvenelo je vmes — molitev jaz vročo sem molil,
 Ti na višavi si čul, česa sem prosil takrat:
 Tvojemu práhu mirú v gomili pod rušo zeleno,
 Tvojemu dúhu, da zre z néba na srečni naš rod!

III.

Pili iz Lete nekóč, podzémeljske čúdezne reke,
 Vsi, kar jih v smrtno temò kruti zagrníl je Had.
 Nje blagotvorni napój poživil je mrtveca dušo,
 Lahka mu bila je pot dalje v podzémeljski svet.

Vse, kar težilo ga kdaj v življenju in kar veselilo,
 Jeden iz Lete požir vse je v pozabnost zastrl:
 Žalost — da nánjo spomin ne kalil bi mu večnosti sreče,
 Radost — da v svet bi nazaj duh si ne želel njegov. —
 Mnogo v domovju imel, hrepênel in upal in ljubil,
 Grenkega tudi že kaj z rãdostjo jaz sem užil.
 Morda takisto bilò slovó mi od zemlje domače
 Lahko bi, ako nakrãt upe in sladke željé,
 Ako bolest bi in strah in misli mladostne in sanje
 V reke pozabnosti val mogel vtopiti tedãj . . .
 Tóda, beseda, postoj! Kako li živim naj v tujini,
 Da ni spominov na dom nisem prinesel s sabó?
 Bodi, da trpel samó mladeniã v domovja bi krilu,
 Da mi spominov noben blãgo ne sije v srcé —
 Smelo ti dalje velim, pozabnosti Letina voda:
 Z doma trpljenja celó drag je v tujini spomin.

M. O.

Zle moči.

(Noveleta. — Spisal **Josip Krasjanin.**)

I.
 ri svetem Jakopu v Trstu je odzvonilo jutro. Ljudje vstajajo, posebno delavci Lloydovega arzenala. Urno použijejo zajutrek, potem pa stopajo navzdol proti delalnici s kositarnim vrčkom v roki. V vrčku imajo hrano; o poldne si jo pogrejejo v delalnici in si tako pripravijo obed. Tu koraka mlad mož tako mladostno, lahno in vendar krepko, šepetajoč jutranjo molitvico. Nikdar je ne pozabi: tudi pokojni oče, ki je bil klepar v ladijetesalnici, ni opuščal nikdar molitve. Sin se je naučil moliti od očeta, naučil se je pa tudi pogumnosti, skoro bi rekel brezskrbnosti, saj zaupa pri težavnem in nevarnem delu v Boga. Vidi in vé, da je srečen. Ozira se v ono-le okno: ničesar ne vidi. Sproga pač pripravlja detetu in sebi zajutrek. Nikogar ni pri oknu. Nič ne dé. Pa zvečer se vspné

ono malo, ljubko bitje na okno — na materini roki in zablebeče: »Ata!« Da! Potem pa bode ta-le težki, močni mož kar z jednim samim korakom v prvem nadstropju. Dete pa se bode jokalo in smejalo ob jednom. Saj je bode poljubljal »ata« in pa malo bodel z brado. — Sladek nasmeh mu preleti ustnici. Še jedenkrat potegne krepko iz zavitka turškega duhana, ostanek vrže preč. Tako! A sedaj je pozvončkalo za prvo sv. mašo. Lepo priliko ima, neče je zamuditi. Pogleda na uro. Še pol ure je časa, da bode zatulila parna piščal v delalnici.

Tam zopet urno peketá čil mladenič, ognjenih očij, na lahko pregrnjen z jopičem. Malo se sliši, ko si žvižga veselo pesmico. Dobro mu je v srcu, saj je poštenjak, zdrava slovenska kri, dela pa tudi rad, da si kaj prisluži.

V prvem nadstropju neke hiše za cerkvijo sv. Jakopa se pripravlja tudi

Sveti Trije Kralji.

(Po slici Bernatz-ovi.)

mlada deklica za odhod v delalnico. Šivilja je — zastavarica. Mnogo deklet in žen šiva tam zastave po narisanih vzorcih.

Deklica pospravi posodo od zajutрка ter uprè svoje svetle, a mile oči v napol razodeto postelj, na kateri leži in dremlje póstarna ženska upalega obličja.

»Mati! Saj vam še ni treba vstajati! Mati! Ali spite?« izpregovori deklica z zvonkim, čudovito lepim glasom. — Nič odgovora.

Deklica pogleda na uro. Ni še čas. Gleda mater, ki se je še zibala v lahkem spanju. Ni je hotela buditi še za hip. Deklica sede in se naslaja na materinem blagodejnem snu. Kako ji spreletava neka prijetnost dušo in telo, zroči v mater, mirno spečo! Prav je, da spi mati. Spanje jo morda bolj krepí, nego ona steklenica starega »terana«, ki ga je včeraj navlašč kupila — materi za priboljšek. Vsak dan seveda ne more tako biti, zaslužek je pičel. Naj le spi mati! Saj je prečula mnogo nočij zanjó — za hčer.

Deklica premišluje, kaj bi danes kupila materi, s čim bi ji mogla ustreči, s čim bi ji pokazala svojo ljubezen. Saj ji je ravnatelj nedavno obljubil boljšo službo, torej tudi boljšo plačo.

Mati še vedno spi. Hči se dvigne; bila je srednje postave, nežnega, zalega in plemenitega obličja, na pol gosposki oblečena.

»Julija!« zakliče slaboten glas.

Hči se zgane in vzdrami iz zamišljenosti, v katero se je bila zatopila. Ta-le glas ji zazveni na ušesa ljubko in sladko, tako, kakor angeljski spev.

»Ali nisi še odšla? Julija! Podvizaj se in pojdi tudi k sv. maši! O poldne pa prideš domov obedovat! Kaj ne Julija?« Mati se ozre ljubeznivo v svojo jedino hčer — v ono-le bitje, ki ji sedaj

obilno povrača nekdanji materinski trud. Tešil je mater pogled v hčer, ki je stala pred-njo polna ljubezni in sladkosti, polna veselja in življenja.

»Mati, le mirni bodite, le še spite! Veste-li? Kavo sem skuhala tudi vam. Nikar ne vstajajte radi mene! Za obed pa napravite, kar hočete. Vse mi je v slast.«

»Z Bogom, Julika!«

»Z Bogom, mati!« poslovi se hči. V teh-le besedah se je izražala najpopolnejša udanost do matere.

Deklica veselo in brzo poskoči po stopnicah, kakor bi se jih ne dotikala, korakne čez prag in ubere stopinje proti cerkvi sv. Jakopa. Po maši je bila brž šesta ura. Parna piščal jame tuliti in se razlegati na vso moč. Velikanska vrata Lloydove delavnice se odpró in delavci ter delavke se zgrinjajo kakor roj va-nje.

Opazujoče oko bi se morda komu zasolzelo, zroče toliko krepkega, cvetóčega ljudstva, katero pogoltne velikansko zidovje. Zakaj ta-le vrata vsprejemajo sam cvet našega čilega ljudstva, sam vonjivi cvet. Kadar pa usahne cvet in ugasne živahnost telesnih močij, potem se zavrže usahli cvet. Zasolzelo bi se opazovalcu oko, ker tem-le ljudem čim dalje bolj ugašajo oči, bledé in žolté lica, upada obličje. — A tako mora biti. Tako veleval boj za življenje, veleval potreba.

Julija je molčé stopala v prvo nadstropje Lloydove delavnice, kjer so pripravljeni neštevilni šivalni stroji. Koraka čilo in prožno po ozkem mostiču, ki vodi v šivalnico čez golčeče stroje. Niti ozreti se ne mara Julija ne na levo, ne na desno, ne v globočino. Ne! Skoro zbala se je onih začrnelih pošastij, ki so na hip oživele, kadar je zatulila parna piščal. Tam spodaj v temini se

sučejo strahotna kolesa in po oséh gonijo šivalne stroje v prvem nadstropju. Tu-le v kotu se ovijajo koles široki pasovi in se polzé dalje tiho, skrivnostno, kakor progasti gadje. Zopet tam v mrakotni globočini sikajo grozopolno veliki elektromagneti ogromnih Simensovih strojev. Sikajo in frčé v neznanski, skoro peklenski naglosti. In te-le modrobekaste iskre na malo odločenih stojalih! Kako vzplamenevajo, plapolajo, puhajo kakor iz podzemskega žrela! Kako slepé človeku vid! In vendar je ta-le luč tako močna in h krati prijetna, posebno po zimi zjutraj in zvečer. Zakaj delo imajo tudi šivilje »od šeste do šeste«. Bolj močna je ta luč, nego njihova svetilnica doma, napolnjena s smrdljivim oljem. Ne! Neče se ozreti tje doli. Hipno stopi v šivalnico. Stroji zaropčejo. Smeh zastavaric potihne. Pridno namikajo strojem tkanine.

Julijina mati Adela — je vdova. Že deset let je poteklo, odkar objema njenega moža, Jerneja Klasarja, blagoslovljena zemlja tam-le doli na grobišču pod temno zelenimi cipresami in sivimi vrbami žalostinkami. Tam doli pri sveti Ani počiva, tako se imenuje kraj grobišča. Še v nedeljo je šla z Julijo tje poklečat nekoliko in pomolit, da bi mu bilo slaje in prijetneje smrtno spanje. Njej sami se je tako-le v togi in zapuščenosti zazdelo, da mora biti rajsko-sladko ono spanje v Gospodu. Da, še v nedeljo je molila tam, ne sama, z Julijo. Iz početka ji je bilo prav težko, neskončno težko. V prsih jo je nekaj davilo in stiskalo, kakor bi hotelo na dan. Tako se vnema iskra, ki hoče vzbukniti v plamen. Naposled so ji pridrlé solze po velih, medlih licih, solze prav gorke, tako-le prav z dna srca; solze so se razvile iz žalosti, da ni preljubi soprog dočakal razvoja in

cvetú te-le lilije, tega angelja, te-le prsrčne Julije. Oblile so jo solze polne ognjene ljubezni do mile hčere in solze pomilovanja, ker mora že sedaj v nežni mladosti izpodkopavati si zdravje in biti žrtva njej — materi. A spomnila se je brž hčerine udanosti do sebe in — ni več togovala. Solzé ji ponehajo, srce se ji oprosti prejšnje stiske. Spomni se nadzemskega življenja, in svetla nada ji zablesti v srcu: »Ne, nič ne bodem togovala. Saj se vidimo tam . . .«

Briše si oči. Glej! Te-le temno-zelene ciprese kimajo z vitkimi vrhovi, kakor bi hotele pritegniti vdovinim mislim. In te-le ljube belkaste vrbe! Kako rade se dadó omajati vetriču, da bi nežno in laskavo pobožale osivelo materino glavo, v črno zahaljeno, da bi poljubile materino in hčerino čelo z mehкими lističi, ki so že tolikokrat zašumeli skrivnostno nad očetovo gomilo.

Pokojni soprog je bil nadarjen téhnik v Lloydovi delalnici. Zato so ravnatelji njegovo hčer brž sprejeli ter ji dali primerno, lahko službo. Za leto dnij je bila že risarica in risala načrte. Zopet leto je poteklo, in bila je nadzornica, ker so radi nereda in zamud spodili dotedanjo nadzornico — Rozo Nordio. Radi tega je prišla onega dné Julija vsa vesela in srečna domov.

»Mati! Od sedaj pa bodem imela boljšo plačo: nadzornica sem«, dopoveduje deklica s pretrganimi besedami, žarečih lic. Iz očij ji sije nenavadna sreča.

»Hvala bodi Bogu!« in starka je sklepalahvaležno roki.

»Pojdi, Julika, vsedi se! Večerja se je že pohladila. Pa kdaj si toliko napredovala? Danes? O ko bi bil tvoj oče še živ, gotovo bi se razjokal od radosti! Toda poslušaj me, Julika! Sedaj pa ne smeš biti več tako preprosto

oblečena. Brž jutri pojdem v prodajalnico po obleko. Sama si jo narediš! Spodobi se, da hodiš odslej kot gospodična. Bog vé, kaka sreča te še doleti! Ti še malo veš, dekle! Bog ne pozabi pridne, poštene deklice. Le vzgledno se vedi! Morda bodeš še soproga kakega tehnika. Le tiho bodi, Julika! Obleko gosposko si ukrojiš, pa molči! Tako zahteva tvoja nova služba.« To in mnogo drugega je še govorila srečna mati. Julija pa se je udala njeni volji.

II.

Po treh mesecih je prišla pomlad. Zemeljska gruda se je iznebila ledenih spon, v katere je bila ukovana, in drevesa so poganjala drobne popke. Dolgo se nečejo razpočiti ti-le čudni popki: belkasti lističi se vzajemno sprijemajo, objemajo, poljublajo, a naposled se vendar razvijejo v zeleno listje, med katerim se kmalu prikaže cvet.

V Lloydovo delalnico so dobili novega tehnika, ki je nastopil kot inženir pri izdelovanju parnih strojev za parnike. Ferdinand Dobran — tako se je zval — je bil mož kakih petindvajset let star, živih očij, rdečega, ne prav lepega obličja. Nosil je nekoliko sršečo brado in umetelno uglajene brke. Bil je jako prijazen in razumen prednik. Kmalu se je priljubil vsem mehanikom.

Pogostoma in prav rad je stopal po ozkem mostiču nad različnimi stroji in delavci, da bi si nekoliko razvedril glavo. Tu je navadno čital časnike. Nič ga ni motilo hrumenje in rohnenje različnih železnih teles, ki jim je parna in električna moč vdihala življenje. Včasih je pa utrujen dél iz rok časnike in rajši vglobil pogled v množico znoječih se trpinov. Gledal jih je včasih tako nepremično in bistro, kakor bi hotel zreti na dno srca ubogemu, izdelanemu ljud-

stvu. V duhu je primerjal moč potečega se človeka in onih-le mrzlih, trdih, nečutečih strojev. Neki glas mu je pravil, da ti-le mrtvi stroji vsadé še mnogim zdravim osebam kal smrti v žile in pluća, da bodo ti-le stroji preživeli veliko rodov človeških, predno se jim skrha jeklena moč. Ob takih mislih si je tožno in mučno potegnil z roko preko čela, da bi otrl solzo pomilovanja.

Nekega dne pride nadzornica Julija Klasarjeva v ravnateljev kabinet, posvetovat se o mali stvari. Kmalu sta opravila. Julija je hotela pokloniti se, a ravnatelj jo zadrži.

»No, gospodična, kako ste zadovoljni v novi službi? Kako vam je s plačo? Ali ste že veliko prihranili? Kaj? Čez leto se vam plača še nekoliko poveča. Zaščitnike imate — veste! — radi svojega očeta. Že pojde, že, he-he-he«, in debeli, priletni gospod se jame dobrohotno smehljati gospodični Juliji. Prav rad jo je imel. Saj je bila jedini otrok in ljub spomin njegovega najsrčnejšega prijatelja Klasarja, ki mu je bil sošolec v Trstu na realki in potem na akademiji za navtiko. S strahom in trepetom se je spominjal ravnatelj onega dne, ko je pokojni njegov prijatelj dal varovalno znamenje, naj nemudoma izidejo vsi delavci iz neke pritlične dvorane. Kmalu je bilo slišati zamolklo golčanje, votel grom, in veliki parni kotel se je raztreščil na male kose. Poškodil je ves drugi nastroj, a nobenega človeka. Zato je ohranil ravnatelj dobremu prijatelju hvaležen spomin.

»Hvala, gospod ravnatelj, zaradi sočutja in naklonjenosti! Dobro nama je. Mati je samo nekoliko boleha. Bojim se zanjo. A sedaj na spomlad, mislim, da ozdravi!« meni deklica s hvaležnim pogledom. Ravnatelj se malo pokloni v slovo in stopi nekaj korakov

zamišljen proti svoji pisarnici. Julija se je bila že oddaljila, ko jo ravnatelj zopet zakliče.

»Gospodična Klasarjeva! Oprostite mi nadlegovanje!«

»Prosim!« obrne se Julija.

»Glejte, polne roke imam dela. Dajte, prosim, ta-le načrt gospodu inženirju Dobranu. V prvem nadstropju je. Ne utegnem sam iti in nikogar ni tukaj, komur bi dal. Saj bi mi lahko moj dečko kaj poslužil. Toda potepa se menda okrog. Storite mi ljubav, prosim vas!«

Julija še dobro ni vedela, kaj hoče gostobesedni mož, in že je imela v rokah kos papirja prekrižanega in podrsanega z neštevilnimi ravnimi in poprečnimi potezami. Debeluhasti gospod ravnatelj pa se zopet težavno prikloni in poigrajoč se z zlato verižico žepne ure stopica na lahko v svojo pisarnico.

Juliji se vzbudé v glavi mučne misli. Inženirju Dobranu da bi nesla list! O, pa še nikdar ni govorila ž njim! Kako prenese njegov živi, nenavadni pogled? Saj zardi gotovo do ušes. Težko ji je, neznansko težko. Saj se nekateri moški tako nerodno zagledajo v človeka, kakor bi mu iskali v očeh, sam Bog vé, česa. — Julija postane. Poskuša pregledati vse gube svojega spomina, ali ga ni morda že pozdravila kdaj, tega-le tehnika, ali mu vsaj odzdravila. Da, res mu je. Toda tako-le neradovoljno, s težkim srcem. Njene trepalnice so takrat izgubile vso krepkost in lahkotnost, ko jo je pozdravil, če tudi le od daleč. Nikdar ga ni pogledala, a vendar je kar čutila njegov pekoči pogled. Oh! Danes pa ga bode treba pogledati naravnost v oči in podati mu list! Ko bi ga mogla kam postaviti pred njegovo sobo! Toda inženir je navadno tam na onem ozkem mostiču. Da, na mostiču.

In vseh onih-le oči tam doli se upró v njo, ko bode govorila z inženirjem.

Hipno se vzdrami iz teh mislij in koraka dalje. Še dve stopnici in gori bode. Srce ji bije močnejše, obhaja jo skoro neka omrtvelost. Tako slaba in boječa je, kakor malo dete. Še za hip postane. A v tej boječnosti je še krasnejša nego navadno. Oči mimo hodečih se kar zamikajo vanjo. Saj je vendar le res, da čista duša vliva telesu in vsem udom krasoto in ugajajočo somernost.

Naposled se ojači. Že je blizu tehnika.

»Dober dan, gospodična! Kaj je novega? Imate-li kaj zame? Poslal vas je gospod ravnatelj, če se ne motim? Ne-li? Hvala!« zazveni Juliji na uho blagodoneč, mladeniški glas. Vstrepeta ji vsa duša.

Delala se je navidezno mirno, da bi ne zardela preveč, ko mu je podajala list. Za hip je tudi nekoliko privzdignila trepalnice pri hitrem poklonu. Toda čudila se je, da je bila prej tako boječa. Saj to-le njegovo oko ni bilo nič drzno. Ne, prav nedolžno, hvaležno, mило in mirno je zrlo vanjo. A vendar ji je trenutni pogled zapustil v duši neki tajen strah. Nekako zbala se je tega-le gospoda. Tako suh in izpit je v obličju, in ta-le sršeča brada! Uh! Drugo pot bode za odzdrav le pomignila z glavo in nič več ga ne pogledala.

Kakor bi trenila, podala mu je list in zmedeno izustila: »Od gospoda ravnatelja. Poklanjam se.« Potem je brž odbegnila k šiviljam. Inženir jo je spremljal z očmi in tožno majal z glavo.

III.

Pri starem sv. Antonu ravnokar pozvanjajo zvonovi angeljsko češčenje. Ni še utihnil veliki zvon, že se oglasi manjši z dopolnilnim glasom. Tako

tešilno ti božajo ti krasni glasovi uho in srcé. Skoro vsi meščani mirno idoči se z lahka ozró tje gori v vežo božjo ter se naglo prekrižajo, odkrivajo pa se ne navadno. Nekateri bolj posvetni pa drčé dalje po tlaku, utopljeni v svoje potrebne in nepotrebne misli. Zvon zaklenka še enkrat, glas pojema, zamira in se izgublja v višavo — proti nebesnemu svodu.

Zasliši se klopotanje konjskih kopit. Pridrči tramvajev voz. Na tlak skoči možka oseba in se napoti proti neki hiši za mestnim muzejem pri starem sv. Antonu. Vrata že začrnele hiše zaškripljejo. Vstopi ona oseba — mlad gosposki človek, ki si je ravnokar posadil klobuk na glavo. Molil je angeljsko češčenje. Ljudje so ga gledali zasmehovalno. S čilim korakom premeri stopnice do drugega nadstropja, hladno odzdravivši poklonu hišne gospodinje.

Srečala ga je na stopnicah. Togotna, da ji je odzdravil tako na lahko, umakne se v svojo sobo v prvem nadstropju.

Mlademu gospodiču, ki se je kakor srna popel do drugega nadstropja, zvene so še vedno na uho besede: »Dober večer, gospod Dobran!« Zvene so mu tako votlo, sumno, kakor pozdrav hinavskega, lisičjega prijatelja. In oni kačji, leskeči se pogled iz ognjenih, skoro steklenih očij! Utrujen se vsede v naslonjač in pregleduje došla pisma.

V prvem nadstropju pa se je hišna gospodična (imenovali so jo: Signorina Rosa) jako razkačena vlegla na mehko blazino poleg male mize. Vlegla se je leno, v nekaki obupnosti in razdvojenosti. Čudna in skrivnostna je bila tale gospodična Roza. Bila je ženska že v dobi ocvelih let. Pravili so, da ima že štirideset let. Toda sedaj je skoro strašna za pogled. Hodi vedno le v črno oblečena. Iz pod svilénega, mrežastega na-

glavja ji sršé tu in tam lasje, črni kakor perje temne kavke. Iz sivih, upalih očij ji sije čuden, nezmogljiv svit, ki premrazi vsakega, kakor kačji pogled. Uvela, omršavela vnanjščina njena, sedla postava in mrliško bledorumena polt napolnjuje vsakega, ki se mora pečati ž njo, z neko neumevno grozo.

Gospodična Roza je že dolgo časa bolna na živcih, in muči jo večkrat razpaljena domišljija.

Danes jo zopet trpinčijo davni neprijetni spomini.

»Že tri mesece stanuje pri nas, a še sedaj se nisem prav do dobra mogla ž njim pogovoriti. Tako mrzek je in oduren. Človeka niti ne pozdravi dostojno. — Ah! Če je on sin onega Dobrana, uklonila si bodem vsaj sina, ker nisem mogla očeta. — Prav dober in lep je bil moj Dobran. Ta-le mu je vse čisto podoben. Podoben za las. Da, ukloniti si ga hočem, trpinčiti ga hočem, trapiti do smrti. Bodi mi sin predmet moje osvete radi krivde, ki mi jo je prizadel oče. Da! Ni hotel mene v zakon, ker sem izgubila službo. Počakaj, tiček! Dobro, da si se ujel! — Oh! oh! Dobran, Dobran! Sladko počivaj, ako so te objele podzemelske moči! Dobro ti bodi! — Oh! Zopet me obhajajo spomini . . . Oglašá se mi nekaj — nasproti sinu radi očeta . . . Zapusti me vendar peklenski duh! Nič več te ne poslušam! Zapusti me, maščevalni načrt, izrodek peklenski! Druga mati hočem biti temu-le — mladeniču. Vsa moja imovina bode njegova. Da, vse njegovo, da, samo, ako bode hotel sprejeti mene nevrednico za svojo zaščitnico. Hočem mu biti zavetnica. Proč, proč, vi vražji slugе! Proč! Ne mučite me! Proč! Peklenska pošast! Dolgo let sem bila tvoja robinja. Izsesal si mi mozeg iz kostij, pogazil cvet moje duše. Vse

si mi pogoltnil. Proč! Izkušnjavec, varljivi priliznjavec, pusti me! Ne verujem ti ničesar več. Proč! Ti dihaš vame ledeno smrt. Proklet si, prokleta spiritistovska čarodejstva . . . Oh! Ko bi mogla vsaj govoriti z Dobranom!»

Težko sope gospodična Roza in si otira pot s čela. A zopet ji zaplapola v očeh nekak satanski ogenj — maščevalni ogenj . . . »Čakaj, ker se me ogiblješ, hočem te pokoriti!»

Dalje in dalje se je Dobranova gospodinja zatapljala v maščevalne misli, naslajala se s peklenskimi naklepi in polahko zadremala.

Burno se strese hišni zvonček pred vrati in naznanja tujega prišleca. — Roza gre odpirat.

»Dober večer, gospodična!» vstopi vznojeni listar, dasi je bilo že pozno. »Stanuje v tem nadstropji tehnik Ferdinand Dobran? Tukaj je zanj pismo . . .«

Gospodični zatrepečeta blede ustnici in zagomezi ji po vsem telesu, kakor bi jo sprelotela neka tajna sila. Že zasope iznenajena, hoteč odgovoriti, da stanuje Dobran v drugem nadstropju. Toda takoj se ji porodi v glavi hudobna misel. Z jekleno močjo si potlači vse telo in poteze na obličju v mirno, prisiljeno stanje.

»Da, gospod, tu stanuje, a ga ni še doma. Hvala!» odgovori mu in v roko zdrkne listarju svetla desetica. Mož izgine urnih korakov po stopnicah.

Drugi dan je bila nedelja. Dobran je bil ravno vstal in se opravil, ko potrka na njegova vrata gospodična Roza. Iznenajen jo vsprejme.

»Ne zamerite, gospod, da vas nadlegujem tako za rana. Sinoči mi je donesl listar časnike in mednje se je zamotalo vaše pismo!» reče gospodična Roza, in Dobrana zopet zadenejo one plameneče, drzne oči.

Dobran je bil iz prva nekoliko v zadregi, a kmalu se je vzdramil ter vljudno zahvalil gospodinjo. Hotel jo je sicer vprašati, zakaj mu prinaša to stvar tako zgodaj, a ni si upal.

»Srčna hvala, gospodična, da ste se tako zgodaj potrudili sem gori. Mislim sem, da še spite, kar bi menda dobro delo vašemu zdravju, ker ste, kakor se vam vidi, nekoliko bolni na živcih. Še jedenkrat: Srčna vam hvala!» in tehnik se prikloni globoko in vljudno.

Govorila sta še o raznih razmerah, pri čemer pa je gospodična Roza z napeto pozornostjo popraševala o preteklosti Dobranovi in njega roditeljih. A gospodič je odgovarjal le izogibajoč se skoro drzni zvedavosti.

Še jedenkrat plane razžarjeno oko Rozino po postavi mladeničevi, še trenutno zasine proti njegovemu obličju ognjen, skoro pohoten pogled, in ženska se poslovi.

Zopet bi se opazovalcu zdelo, da se je raztogotila. Kaj neki kuje v sebi — ta-le črna duša, kaj neki naklepa v svojih mračnih temotah? Razsrjena je res. Ko pride v prvo nadstropje, takoj ozmerja in prekolne deklo, ki jo je prosila, da bi smela iti v cerkev k božji službi. Prav togotna je danes res.

Nekdo potrka. Gospica Roza stopi navidezno mirna za dva koraka proti vratom.

»Slobodno! O! Dobro došel! Kje si se potikal toliko časa? No, kako je, ljuba duša? Ali si končal izkušnje? Vsedi se!»

Prišlec, Janez Bolka, je bil stričnik gospice Roze. Bil je mlad človek, skoro že v moški dōbi, majhne, nekoliko upognjene postave, bledih lic, živih očij. Vsa oseba je kazala nekaj neodkritosrčnega, potuhnjenega: tega se je bil naučil med svetom. Na dnu duše pa

bi ostro oko spoznalo še znak nedolžnosti in preprostosti. Bil je sin Rozine sestre, ki je imela malo kmetijo na deželi. Šolal se je v Trstu na višji realki in večkrat zahajal k teti, ki ga je podpirala. A imel je revež od nje morda več škode, nego koristi. Zakaj uničila mu je teta vero, zalagajoč ga z brezbožnimi spisi. Česa pa ne prebere mlada ukaželjna duša? Revež je kar hlatal in goltal take pogubne spise. Satanska teta pa ga je včasih porabljala kot orodje svojih podlih naklepov.

Dolgo sta se razgovarjala. Teta mu je živo opisovala čudnega tehnika Dobrana, da je nevljuden, robot, da neče niti govoriti z ljudmi.

»Službuje v arzenalu, ne-li?« vpraša mladenič.

»Da, kaj pa je?« . . .

»Ej, nič! Radi ga imajo delavci in rokodelci — in — pravijo, da rad pogleduje za neko zastavarico. Ona pa se ne meni za to. Ne mara zanj . . .«

»Ali res? Hvala, da si mi povedal, Janezek! Še moraš o tem kaj pozvedeti, veš?« Rozine oči se nekako strašno zaiskré, kakor bi hotela mladeniču pogledati na dno srca, govori-li resnico. Jame se mrzlično tresti po vseh udih in sede gnjevno in krčevito stisnjenih ustnic. Bolka odide kmalu.

(Konec.)

Diabolus vagabundus.

(Peklenšček Potepenšček.)

(Kratkočasnica. — Po narodnih pripovedkah spisal *Anton Hribar*.)

Kar hoče, bratje, naj velja:
Kdor ima v prsih kaj srcá,
Nobena stvar ga nič ne moti,
Še vraga samega se loti.
Naj škrtá in vrti oči,
Naj brusi kremplje in kriví,
Naj dela si greben srdito,
O njem vam vse povem očito,
Karkoli vem, karkoli znam,
Enkrat ga mora biti sram.

I.

Prišlo je vragom na ubó,
Da Kurent je vsprejet v nebó.¹⁾
In spet so škrtáje rekli vneti,
Da treba s svetom boj pričeti.
Devet dolin, devet gorá
In sto oral je vmes poljá
Do tiste strašne razpokline,
Ki gre v peklenške globočine.

Glej, vrag že spet prihaja tod,
In gre slepit slovenski rod;
Ozira se čez ravno polje:
Tam orje kmet prav slabe volje.
Pri plužni nima biti kdo;
In vrag si misli brž tako:
He, dobro bilo bi pričeti
Kar tu med rovtarji in kmeti.
Postopi bliže in veli:
»Znaš, kmet, slabó se ti godi,
Da sam tu razoravaš polje:
Ne bilo-li bi s hlapcem bolj?«
»O kaj pak, kaj pak, dragi moj,
A vsak uide mi takoj.
Današnji svet bi le še služil,
Da za pečjo bi se mehkužil.«
»Glej, če se z mano pogodiš,
Kmet, hlapca vrlega dobiš;
Oral bom s tabo, kopal, vlačil,
Kosil seno in v shrambo tlačil.

¹⁾ Prim. »Dom in Svet« 1. 1890., str. 79.

Pogodbo pa storiva to,
 Da moje vse bo nad zemljó,
 Kar pa pod brazdo v zemlji zrase,
 To boš pa ti pospravljaj za-se.«
 Kmet pravi mu: »No, naj velja!«
 Rokó mu v potrdilo dá.
 In glejte ga, rogatega vraga!
 Prav marno kmetu zdaj pomaga.
 Poljé vse preorala sta,
 Na vse krompir vsadila sta. —
 Kako se hlapec vzradostuje,
 Ko rast krompirja opazuje.
 Skrivaj se smeje mnogokrat,
 Da vara kmeta, hlapec škrt.
 Pomlad miní, jesen je h krati,
 In kmet prične krompir kopáti,
 Potem, ko vrag je spravil že,
 Kar je prirastlo iz zemljé.
 Na tihem ga morí togóta,
 Še enkrat s kmetom se pobota:
 »Zdaj bó pa moje pod zemljó,
 Ti kmet imej, kar bo nad njo!«
 Prikima kmet in se nasmeje
 In zanaprej pšenice vseje.
 O svetem Jakopu s poljá
 Napelje žita skednja dva.

Kako pa hlapec se huduje,
 Ko prazno si strnišče ruje!
 Priskoči h kmetu ves srdit:
 »Kmet, pojdi ti v strnišče rit!
 Zdaj vrh bo moj in v korenini,
 A tvoje, kmet, naj bo v sredini!«
 In ko se pomlad spet vzbudi,
 Kmet z vragom ôrat pohití.
 Vsejala spet sta novo žito,
 Koruzo jako, plenovito.
 In vrag se smeje noč in dan,
 Ko gleda njive kos prostran,
 Kjer vprek in vprek je vse nalito,
 Tako mu raste lepo žito.
 In ko mu dozorí koruza,
 Rogatec s srpom se že muza;
 Koruzi vzame brž vrhove,
 Potem pa kmeta tje pozove.
 Kmet zdaj požanje nad zemljó,
 Vrag brba, koplje še pod njo.
 In ko naš kmet koruzo slači,
 Tako se hlapec vrag razkači,
 Da kremplje v kmeta zasadi;
 A kmet čez čelo križ stori,
 Odprè široko hišna vrata,
 Iztira brez plačila škrtata.

(Dalje.)

Vaška pravda.

(Resnična povest. — Spisal *Podgoričan*.)

I.

Bdor je bil pred kakimi deseti leti in še prej v Dobrepoljah, spominja se še izvestno onih obcestnih stelnikov z redko, nizko praprotjo in palec dolgo travo, onih močvirnih travnikov kraj njih, onih močil in luž z umazano-rjavo ali zelenkasto vodo, kjer so se oglašali pol leta mnogoštevilni žabji zbori. Biček, ločje, rogoz in druge močvirske trave so bujno vspevale na mokrih tleh. Po dnevu so šumé letali različno pisani kačji pastirji vse križem po zraku ter

posedali na ločje kraj vode, po kateri so drsali lahki in urni vodni pajki. Zvečer in ponoči so imele ondi svoje torišče nadležne mušice, ki so se motale v gostih rojih po zraku ter krvopitni komarji, ki so plesali nad vodo, glaseč se s tistim zoprnim glasom: »muj, muj, muj«, pred katerim beži živina, človek pa se nehoté otepa, da se ubrani malih nadležnežev. Zelenim in rjavim žabam so se družili rmenoprogasti močeradi in pa belouške, ki so z visoko povzdignjenimi glavami plavale po močilih. Sem in tje se je oglašala z rezkim glasom

v ločju skrita močvirska kozica. Jeseni ali pomladi je počivala tu jata rac, gosij, žrjavov in drugih takih ptičev, selečih se z mrzlega severa na solnčni jug, kjer je vedno pomlad in poletje, ali pa vračajočih se z gorkimi pomladnimi vetrovi proti severu, kjer je njih prava domovina. Drugih imena vrednih živalij ni bilo tukaj. Po letu so si prali v teh lužah in močilih dobrepoljski otroci svoje živote ali ude, po zimi pa so trgali na ledu podplate.

Ta malovredni prostor sredi dobrepoljske doline se je imenoval in se imenuje še dandanes Ratíke. Ker nisem jezikoslovec, nikakor ne morem raztolmačiti vedoželjnim čitateljem tega imena, dasi bi jim ustregel silno rad. Upam, da se spretnejše moči poloté tega zanimivega vprašanja.

Ratíke ležé med podgoriškimi in podpeškimi njivami, zadevajo pa tudi ob videmski in žabarski svet. Velike niso, obsegajo jedva nekaj hektarov, zato tudi niso baš mnogo vredne. Povzročile so pa dolgo in drago pravdo, ki je trajala nič manj kakor celih štirideset let in nekaj čez.

Napisal sem zgodovino te dolgotrajne pravde. Razkazal sem, katere pomočke, katere spletke so rabili za pravdanje; vmes pa sem vpletel dogodbe, ki so izvirale iz pravde, ali jo pospeševale, ali jo zadrževale. Pisal sem nepristransko in pravično, čisto resnico, katere prijatelj sem bil vselej, da mi ne bodo očitali sovražni domačini pristranosti, laži, obrekovanja in ne vem, kaj še vsega. Resnico sem zajemal iz starih, zamazanih sodnijskih pisem, in pa iz velike, zaprašene knjige, kamor se je natančno pisala ta — besedij izredno bogata — pravda. Česar pa ne vedó stare listine in knjiga, povedali so mi stari možje, katerim je nekdam belila

ta pravda lase in katerim se običajno verjame, saj starost govori resnico. Ako bi bil pa navzlic svoji resnicoljubnosti zapisal kaj neresničnega, tedaj popravim rad, če mi kdo dokaže, da sem se zmotil, ali da nisem prav razumel dogodkov.

Stare knjige in pisma, pisana pred tristo leti, govoré jasno, da so Ratíke podgoriške, da je podgoriško vse, kar na Ratíkah raste in živi. Ratíke so Podgoričanom koristile silno malo. Saj niso imeli od njih skoro nič užitka, razven nekaj zvežnjev praproti za steljo. Močvirskih trav niso kosili, ker živina ni hotela take krme, a stelje jim je takrat preostajalo. Včasih je zagnal kdo kako jalovo kravo na Ratíke, da si je tam iskala paše, češ, da ne bode hlevu pridila klaje.

Ko je bil Podgoričanom vaški sodnik Adam Zelenko, poprosil ga je sorodnik njegov Domen Meglen iz Bruhanje Vasi dovoljenja, da bi smel pasti na Ratíkah živino. Podgoriški sodnik Adam je bil mož usmiljenega srca, odreči ni mogel prošnji, marveč mu je dovolil pasti živino, kadar in koder hoče na Ratíkah. Meglen je pridno pasel svojo živino na Ratíkah, ker je bilo dokaj bližje nego v Log, kjer so imeli Žabarji kamenite živinske pašnike.

Povedati moram, da imajo prebivalci Bruhanje Vasi častni priimek Žabarji, katerega so dobili, ne vemo kdaj, pa tudi ne vemo zakaj.

Toda, »dobrota je sirota«, pravi star narodni pregovor. Po vzgledu Meglenovem so začeli tudi sosedge njegovi zaganjati živino na Ratíke. In nista še dobro potekli dve leti, mrgolelo je na Ratíkah vse polno žabarske živine. Videmci so pa dejali: »Žabarji pasó na Ratíkah, zakaj bi mi ne smeli!? Saj

Ratíke so istotako naše, kakor žabarske.« In paslo se je po Ratíkah vse vprek. Celó Podpečani, ki so pasli sicer na Grivkah, katere so jim pripadale po starodavni pravici, zaganjali so živino na Ratíke. Samo Podgoričani, katerih so bile Ratíke v resnici, niso pasli tam, ampak v Gorici (na hribu za vasjo), kjer je bilo mnogo izvrstne paše. Zmenili se niso nič, ali pase kdo na Ratíkah, ali nihče. Čez nekaj let se pa vendar nekoč vprašajo, je-li trava na Ratíkah tako sladka ali kaj, ker Žabarji in Videmci tako pridno pasó na njih. In res: nekateri Podgoričani so mislili, kdo vé kako se bode debelila živina ob ratiški paši, in začeli goniti tje rajši, kakor v Gorico. Toda podgoriška živina se je na Ratíkah vidno sušila, kakor da bi meso rezal raz njo. Ko so pa videli, da se živina ob ratiški paši neče rediti, godrnjali so na Žabarje in na Videmce, češ, ako bi ti ne pasli, bilo bi za našo čedo dovolj dobre paše, živina bi ne hujšala tako, kakor hujša sedaj. Dostikrat so se stepli pastirji med seboj za boljšo pašo. Podgoriški so žabarske in videmske gonili vedno domov, ti pa se niso hoteli umakniti, ampak so še maloštevilne podgoriške pastirje naklestili, ako so sitnarili preveč. Žabarska in videmska živina pa ni samo pojedla vse na Ratíkah, ampak je zahajala tudi na podgoriške njive, kjer je delala veliko škodo.

Žabarji in Videmci niso odnehali od podgoriške paše. Podgoričani bi jim bili pa silno radi ubranili. Zberó se torej na posvetovanje, kaj in kako bi ukrenili, da bi zaprli Ratíke žabarski in videmski živini.

Bilo je na križevo nedeljo popoldne tistega leta, ko je umrl v Podgorici Marko Stopal. Po nauku so se sešli na

sodnikovo vabilo vsi hišni gospodarji podgoriški pod košato vaško lipo. Stareji očanci s sivimi ali plešastimi glavami in z zastarelimi obrazi so posedli po plotu, ki je po krájinški navadi spleten krog lipe, mlajši pa so stali, ali so pa posedli na tratino. Pušili so iz majhnih, stolpičastih pipic ter govorili malo. Ko so pa bili vsi podgoriški gospodarji skupaj, dene sodnik pipo iz ust, iztrka iz nje pepel ter jo spravi v žep, nato se odkašlja, ozre se po navzočih in vzdigne raz plot svojo častitljivo osebo. Umolknejo vsi. Sedaj pa prične govoriti podgoriški sodnik Adam Zelenko poslušnim sovaščanom:

»Možje in sosedje! Sklical sem vas danes na zbor, da se razumno pogovorimo, kako bi Žabarjem in Videmcem ubranili živinsko pašo na naših Ratíkah. Polastili so se te paše brez našega dovoljenja. Pa ni jim dovolj, da popasó vse Ratíke. Ne, ti oblastneži odganjajo samovoljno še našo živino z Ratík, pomandravajo vso našo praprot, da nimamo ničesar žeti, vrh tega pa varujejo živino tako slabo, da uhaja vsa lačna na naše njive in nam pokončava pridelke. Ratíke so samo naše, in samo naša bodi tudi ratiška paša. Žabarji in Videmci ne smejo več pasti na njih. Ako mi ne bomo hoteli pasti, rasti pa zopet samo ločje in biček, kakor je rastlo nekdanj! Bolje je tako. Vi pa, možje in dragi sosedje moji, ki imate dosti pameti v glavi, uganite po modrosti in previdnosti, kako bi zabranili Žabarjem in Videmcem Ratíke.«

Po teh besedah se vsede Adam Zelenko na prejšnje mesto.

Za njim se oglasi prijatelj njegov Peter Sméh:

»Prav pravi naš modri sodnik Adam. Ratíke so naše in paša je naša. Žabarji in Videmci ne smejo več pasti tam

svoje lačne živine. Ako nečejo nehati z lepa, tedaj jih pa prisilimo, saj nas je dosti!»

Na trati pod lipo se je ležé stegoval dolgi Tone Modrijan, ki je bil oče devetorice otrok in pa lastnik suhe kobilice. Bil je neprijatelj sodnikov. Po Smêhovich besedah vstane in reče zaničljivo:

»Kdor je Žabarjem dovolil pasti, tisti naj jim tudi prepové. Vsi vemo, kako se je ta paša začela, radovedni smo pa tudi, kako bode nehala. Kdor je dal, tisti tudi vzemi! Mi se o tem ne bomo nič pregovarjali.«

Te besede so živo zadele sodnikovo staro srce. Da bi ohranil neomadeževano poštenje in neoskrunjeno čast, vstane in odgovori:

»Ti, Tone Modrijan, si dejal: „Kdor je Žabarjem dovolil pasti, tisti naj jim tudi prepové“. To je prav lepo in dobro rečeno. Ali kdo je Žabarjem dovolil pasti? Povej ti, ki vse veš in znaš! (Navzoči so glasno odobraval te besede.) Hotel si meni zasoliti, pa mi nisi. Jaz nisem Zabarjem nikdar dovolil pasti, dovolil sem samo Meglenu, ki je revež. Sedaj veste vsi. Ti pa, Tone, ki se pišeš za Modrijana, moder si v resnici samo takrat, kadar molčiš!«

Glasen smeh je nastal po poslednjih besedah.

Tone je ves ozelenel od prevelike jeze, in tako je vrelo po njem zaradi očitne sramote, da bi bil sodnika najrajši pretrgal. S tresočim glasom odvrne sodniku:

»Kaj se košatite in tako nedolžnega delate? Kar je, pa je. Vsi, kar nas je tu, vemo, kako je bilo in kako je še sedaj. Meglenu ste dovolili pasti na Ratikah in ker ste jednemu dovolili, dovolili ste vsem Žabarjem. Sedaj se hočete pa nedolžnega narediti! Ne bo-

dete nas slepili več, ker se ne damo voditi za nos!«

Zavrne ga Adam Zelenko tako-le:

»Kar nas je tukaj, menda ni nikdo tako trdosrčen, da bi odgnal berača brez darú od hiše. Tudi jaz nisem mogel odreči Meglenu paše, ker nas nihče ni pasel na Ratikah, pa tudi kosil ne. Škode ni delal. Zato mi pa ta široko-ustnež modrijanasti pravi, da se košatim, in mi očita, da vas hočem za nos voditi, kar pa ni res!«

»Dobro! dobro!« pritrdijo vaščani.

Tone Modrijan bi bil silno rad še kaj povedal, ali ko je zinil, zavpili so okrog stoječi vaščani: »Molči! molči!« in molčati je moral, dasi nerad, ako ni hotel, da bi ga odpodili.

»Torej, kaj storimo z Žabarji in Videmci?« vpraša sodnik.

Zamišljeni so zrlí préd-se vaščani. Kmalu pa se oglasi Ivo Svetek:

»Kaj bi storili? Naklestimo jih, da se nas bodo bali! Na samo besedo nas ne bodo slušali.«

»Naklestiti jih ne smemo«, odvrne sodnik. »Lahko nas tožijo na krvavi sodniji, pa imamo vraga. Zaprti bomo, pa še Ratike nam bi vzeli. Ta tvoj svét ne velja nič. Domisli se pametnejšega!«

»Jaz pa vém«, izpregovori Gregor Osamèl. »Živino jim polovimo in v svoje hleve zaprimo!«

»Tatvina je prepovedana«, raztolmači mu razumni sodnik. »Vrh tega bi morali mi žabarsko živino krmiti s svojo krmo, kar bi nam izvestno ne koristilo.«

Oglasi se Martin Bob:

»Veste kaj, možje, jaz bi dejal, da zapodimo žabarsko živino z Ratik na žabarske njive, da se bode tam pasla, pastirjem pa poberimo klobuke in našvrkajmo jih s šibo, da se bodo ogibali v bodoče naših Ratik!«

Nasmeje se Adam Zelenko in zmaje z glavo rekoč:

»Slabo si pomislil, ljubi naš sosed Bob. Pametnega nisi svetoval nič. Nekje v katekizmu je zapisano, da ne smemo drugim škodovati; pastirjev pa tudi ne smemo mi kaznovati, ker morajo slušati svoje gospodarje in niso odgovorni za dejanja svojih gospodarjev!«

Molčali so nekaj časa.

»Kaj pa ti praviš, strijček Silvester?« vpraša čez nekaj trenutkov sodnik.

Stara sključena postava Silvestrova se nekoliko zravná, male, pod čelo udrte oči mu zažaré zadovoljnosti, namuzne se in reče:

»Ej, ej, kaj hočem povedati? Hm, hm, mnogo besedij, malo pravih mislij. Moja stara glava je uganila to-le: Zberimo izmed sebe tri razumne može, pošljimo jih v Bruhanjo Vas, in ti naj Žabarjem prepovedó pod kaznijo pasti na naših Ratíkah. Ako to ne bode pomagalo, lotili se bomo drugače, da pridemo do pravice.«

Zadovoljen in vesel prikima sodnik Adam, in radostno pritrdijo vaščani.

»Kdo pojde v Bruhanjo Vas?« vpraša sodnik.

Nihče se ne oglasi.

»Modrijan naj gré!« svetuje potem Peter Smêh. »On ima dolge noge, uide prav lahko, ako bi Žabarji kaj razsajali.«

»Ne grem, ako Žabarji še sto let pasó na Ratíkah. Prosén močnik z mlekom bodem srebal, kakor sedaj, ako se tudi nobena mojih krav ne pase na Ratíkah«, odvrne ježno Tone Modrijan.

Smêh jih nasvetuje še več, ali vsak se je branil iti. Naposled sklenejo, da treba voliti, in res si izvolijo tri krepke može, namreč: Boštjana Ocepka, Pavla Vodarja in Martina Skoka.

Potem so ugibali, kako naj bi Žabarjem prepovedali ratíško pašo.

Zopet jim je moral pomagati strijček Silvester.

»Tako-le naj rekó tam Žabarjem«, dé Silvester: »Mi Podgoričani smo sklenili, da prepovedujemo od danes naprej Žabarjem vso pašo na Ratíkah. Zato vam oznanjamo sedaj to prepoved. Ako pa boste še pasli, vzamemo živino v svoje hleve, poberemo pastirjem klobuke in jih pomečemo v vodo. Nihče nima pravice do Ratík razven nas; samo naše so, in le naša živina se sme tam pasti. Ako boste pa nagajali, poiščemo si pravice pri sodišču.«

»Dobro! dobro!« vpili so Podgoričani Silvestru, ki je bil vesel take pohvale.

»Kdaj pa naj gremo v Bruhanjo Vas?« vpraša Boštjan Ocepek.

»Nocoj! nocoj! jutri!« vpijejo vaščani.

»Nocoj je prekasno«, reče sodnik Adam. »Jutri in med tednom Zabarjev ni doma, ker so na polju ali pa v gori. V nedeljo po nauku pojdete, ko bodo izvestno vsi doma.«

Zbor podgoriških môž je tako razrešil dnevni red, in zadovoljni so se razšli može k večerji, katero so bile med tem pripravile gospodinje.

II.

Ves teden so se pripravljali podgoriški trije izvoljenci za nedeljo. Strijček Silvester je imel ž njimi silo posla. Vsak dan jim je trobil in pravil, kaj morajo govoriti Žabarjem in kako se morajo vèsti. Do nedelje je komaj dopovedal trdoglavcem. Podgoričani so pa vsak dan gonili živino na Ratíke, dasi se je tam lačna ozirala po navadni, boljši, tečnejši krmi. V nedeljo po nauku se napotijo vsi trije nič kaj veseli v Bruhanjo Vas. Podgoričani so stali za vasjo, gledali za njimi in ugibali, kako bodo opravili v Bruhanji Vasi.

»Tepeni bodo!« reče Smolè in se škodoželjno zareži.

»Kajpada, ti ne veš nič!« pravi sodnik Adam. »Ne vem, ali sem slišal, ali sem čital sam, da se poslancem ne sme storiti nič žalega. Boštjan, Pavle in Martin so naši poslanci, in če naklestijo one, tedaj je ravno tako, kakor da bi nas.«

»Bodem videl, ali nas bode res kaj bolelo, ali ne, ko bodo oni trije tepeni«, nasmeje se Smolè. »Mene vem da ne bode bolelo nič, ako jih prav potolčejo.«

»Tebe, ki nimaš v sebi nič časti, bolelo bi nič, ali naša čast bi trpela izvestno, ako bi naklestili Žabarji naše može«, pravi strijček Silvester.

»Nespametni smo, ker smo poslali samo tri«, pravi Kodre. »Vsi bi bili šli tje, in ako bi se bili zgrabili, premagani bi vsaj ne bili!«

»Kdo se bode pretepal«, reče sodnik. »Čakajmo, videli bomo kmalu, kaj bode!«

Oni trije so se gredé pogovarjali, kateri naj govori.

»Ti govôri, ti znaš najbolje govoriti!« pravi Ocepek Vodarju.

»Tebi teče bolj beseda, meni se včasih zadira«, odvrne mu Vodar.

»Naj pa Skok, saj zna najbolje povedati, kar je dejal Silvester!«

»Lažeš, saj še ne vem, kaj je rekel.«

»Po kaj pa greš z nama, ako ne veš nič!«

»Kam bomo pa bežali, ako se nas loté?« vpraša zvedavo Skok.

»Kam? Vsi trije ne smemo skupaj«, pravi Ocepek. »Jaz bodem tekel proti Podgorici, ti, Skok, beži proti Podgori, Vodar naj jo ubere pa Za-Gorico! Tako bomo najprej ušli; vsi izvestno ne bomo tepeni.«

»Jaz bodem bežal Pod-Gorico, ti teci pa Za-Gorico!« reče Vodar.

»Domov bi bežal vsakdo lahko. Bodem pa še jaz, kaj bom delal Pod-Goro, kjer nimam sorodnikov«, pravi Skok.

»Vesta, bolje je, da se ločimo. Ako bi nam kaj hoteli, vedeli ne bodo, za katerim bi mahnili, in tako jim uidemo«, uči ja Ocepek.

»Kajpada, drugam bodeva bežala! Ne bodeva ne, midva jo bodeva tudi domov udr!«, pravita ona dva.

»Dajta le, ako me nečeta slušati! Kdo bode pa Žabarjem govoril? Zmenimo se, saj vidita, da smo že pri vasi!«

»Ti govôri, ti največ znaš in veš; kaj hočeva midva!«

Hudo zarentači Ocepek in zagodrnja:

»Vrag vaju odnesi, bedaka! Koristilo bi vama, ako bi vaju Žabarji dobro pretresli.«

Krenejo k Rjavcu, ki je bil že tedaj nekak vodja Žabarjev. Nekaj žabarskih gospodarjev je vasovalo tam, in polagoma so prihajali še drugi. Sedeli in stali so v senci pri kozolcu ter se razgovarjali prav o Ratikah. Nekateri so dejali: Naše so, razdelimo si jih in preorjimo, drugi pa so rekli: Travniki naj bodo, in živina naj se po njih pase.

Plaho so se ozirali naši podgoriški znanci okoli sebe, opazovali kraj in gledali, kod bi bilo najpripravneje umakniti se. Pristopivši k Žabarjem so se razgovarjali z njimi iz prva o čisto navadnih stvareh. Ko so pa bili vsi Žabarji skupaj, umaknejo se ti trije nekaj stopinj nazaj, in Boštjan Ocepek pravi glasno:

»Žabarji, poslušajte! Mi trije vam v imenu vseh Podgoričanov prepovedujemo od danes naprej pašo na Ratikah. Ratike so samo naše, in nihče ne sme več pasti na njih, ne vi, ne kdo drugi.«

Žabarji so strmé poslušali Ocepka. Ko pa končá, vstanejo drug za drugim in zakričé:

»Kaj? Kdo nam more braniti pasti na Ratíkah? Naša je ratiška paša, naša, in pasli bomo tam, ako nam Podgoričani še stokrat prepovedó! Pokažemo pa jim, kdo smo!«

Rjavec pravi:

»Podgoričani, bodite veseli, da vas mi ne poženemo z Ratík! Nikar nas ne jezite, da se ne zgodi kaj hudega!«

»Vaše jeze se ne bojimo«, odvrne srčno Ocepek. »Na Ratíke pa ne gonite živine več, sicer jo bomo vzeli v hleve, vaše pastirje pa pretepli. Ratíke so naše, in Podgoričani ne popustimo svoje stare pravice niti za las!«

Srdito zareže Žabarji, in Rjavec pravi:

»Pasli smo, pasli bomo. Ratíke so naše, in naše bodo, ako si Podgoričani še toliko prizadenó.«

»Dobro, dobro! Prav praviš, Rjavec!« vpijejo Žabarji besni.

»Bedaki, nikar ne hvalite Rjavca, on ne vé nič!« zakriči Ocepek. »Povem vam: Pasli ste na Ratíkah, toda pasli ne boste več; Ratíke niso vaše in tudi nikdar ne bodo!«

Rjavec razkačen skoči k Ocepku in zamahne s pestjo nanj.

»Le udari me, ne bojim se te, a potem se varuj, vrnem ti jedenkrat izvestno in še na vrh dobiš kaj«, reče Ocepek srčno.

Skok ga sune od zadej in mu šepetne:

»Molči, za pet ran božjih, saj vidiš, da smo samo trije!«

»Nikar ne poslušajmo teh modrijanov!« oglasi se Žabar Trdina. »Posvetimo domov prepiračem, ki sejejo samo zdražbo in jezo!«

»Udri! le po njih!« pritrdé krohotaje Žabarji.

Podgoričani urno odskočijo, in Ocepek še enkrat zavpije:

»Oj, kaj vam pravim, lakotniki žabarski! Malo nas je! Naklestite nas lahko, toda na Ratíkah ne boste pasli nikdar več!«

»Bodemo! vedno!« zarjové Žabarji in planejo za Podgoričani, ki se spusté v tek iz vasi. Ocepku, ki je zadnji bežal, priletelo je debelo poleno v hrbet, da je zastokal bridko. Celó žabarske babnice so vpile za njimi in jih zmerjale. Podgoričani so vendar srečno brez večje nesreče ušli razkačenim Žabarjem.

Vso Bruhanjo Vas so spravili podgoriški poslanci na noge. Vsi Žabarji in Žabarice, veliki in majhni so se jezili na Podgoričane; vse je bilo razkačeno in razburjeno. Na Rjavčev vrt so prišli in tam silno zabavljali Podgoričanom, verili se in rotili, da so Ratíke njih, da na noben način ne nehajo pasti tam živine.

Sokljač je vpil na vsa usta:

»Naše so Ratíke, naše! Naša pot drži čez-nje, in kar nas je Žabarjev na svetu, kopali smo se vsi v ratiških lužah.«

»Čegave pak so?« kričal je Fežolek. »Naših njiv se drže in naša živina ima pravico na Ratíkah jesti travo!«

»Iskali bomo pravice pri cesarju, ako nam jo bodo kratili Podgoričani«, dejal je Rjavec.

»Cesar naj razsodi!« vpilo je ljudstvo. »On je dober in razumen mož, razsodil bode izvestno prav in pošteno.«

Tako so vpili in kričali vse vprek. Ta je svetoval tó, oni zopet drugo. Jediní so bili pa v tem, da ne bodo odnehali od paše, da tudi rajši začno pravdo, kakor bi se podali Podgoričanom. Noč jih je našla na Rjavčevem vrtu, živo se razgovarjajoče...

Vsi zasopli so pritekli Ocepek, Vodar in Skok domov, na vas.

»Kaj pa je? Kaj se je zgodilo?« vpraševali so Podgoričani.

Jezus obudi Lazarja. (Po sliku P. P. Rubensa.)

»Tepeni smo bili, tepeni«, odgovori veselo Skok.

»Tepeni?« začudijo se možje.

»Komaj smo smrti ušli!« vpije Skok. »Kakor glava debelo kamenje so metali za nami in polena in cepci so frčali nad glavami in mimo nas tako, da je res čudno, ako smo še živi.«

»Saj ni bilo tako hudo, kakor vpije Skok«, pravi Ocepek. »Za nami so jo res udrli, pa mi smo jim vendar srečno upihali. Samo neko krepelce je našlo moj hrbet in se je neprijazno zadelo vanj.«

»Kako pa je bilo? Povej! povej!« silijo Podgoričani.

»Strašno so bili razjarjeni, ko sem jim povedal. Kričali so in se rotili, da je bilo joj! O Ratíkah niso hoteli slišati ničesar.«

»Torej ne nehajo pasti?« vpraša skrbno sodnik Adam.

»Kajpada ne nehajo!« pravi Ocepek. »Pravijo: Ratíke so naše in paša je naša, in Rjavec je dejal: Podgoričani, veseli bodite, da vas ne poženemo z Ratík!«

»Ošabni so pa, ošabni!« pravi strijček Silvester.

»Le naj bodo, saj jih bode minilo!« povzame Smêh.

»Kaj nam je pa sedaj storiti?« vpraša sodnik Adam.

»Tožimo jih, da bodo zvedeli, kje je pravica!« reče Potokar.

»Hòk! hòk! Za tako majhno reč se tožiti, ki še vredna ni!« odvrne Tone Modrijan.

»Kaj, tožba!« vpije Trznarjev Miha. »S tožbo ne opravimo nič. Polomimo tem žabarskim dolgoličnikom kosti, pa bode vse v kraju!«

Krohota mu pritrdé nekateri vaščani.

»To bi bilo prehudo!« reče Zelenko.

»Kaj, prehudo! Nič prehudo«, vpije Skok. »Kaj so pa oni počeli z nami! Ali so nas mar božali? Nadnje se vzdignimo, saj nas je dosti!«

»Udri Žabarje!« vpili so vročekrvnejši vaščani.

»Ljudje, pamet!« dé strijček Silvester. »Ne prenažite se, da ne bode trpeli!«

»Ljudij ne smemo pobijati«, pravi sodnik.

»Pa živino!« kriči Miha.

»Tudi živine ne smemo; k večjemu, da jo z Ratík iztiramo s pastirji vred«, pravi sodnik Adam.

»Saj res! Dobro!« pritrdi večina vaščanov.

»Kdaj pojdemo pregnat žabarsko živino?« vpraša Zmrzlè.

»Takoj jutri pojdemo!« pravi Miha in Skok.

»Pa pojdemo, no!« pritegne sodnik. »Toda jaz bodem samo gledal.«

»Kar bodeš hotel«, pravi Miha.

»Jaz pa pokažem žabarskim pastirjem in živini pot domov.«

Natanko so se še dogovorili, predno so se razšli tisto nedeljo zvečer. Očiteli so Žabarjem, da so nehvaležni, saj so toliko časa pasli in debelili živino na Ratíkah, sedaj pa tako ravnajo s poslanci. Očiteli so jim še druge reči in jih ostro grajali. Treba jih je odločno zavrniti. Mnogi so se veselili drugega dné, a nekateri, zlasti sodnik in Silvester, bili so v skrbeh, ker nič se ne vé, kaj se še izcimi iz takega prepira.

(Dalje.)

Rudarske pesmi.

Božanstvo sveto! sprejmi v last:
Srca je pesem mila;
V uteho meni, Tebi v čast
Bo vsigdar se glasila.

I.

Zdaj prisegam, čuj me Oče,
Ki nad zemljo vladaš gôri,
Čuj skrivnostne srca želje,
Za menoj pa Ti govôri!

Iz prsti mi prisijala
Ko kristal je čista žila,
In svoj svit ko zvezda sreče
Pred-me jasno je razlila.

Pred menoj je svit razlila
Kot nebá prikazen sveta,
Srce radosti trepeče,
Dneve zlate si obeta.

Kaj mi mari je molitev!
Rad pustim vso rajsko slavo;
Daj mi, Oče! žilo tako:
Dal mi bodeš srečo pravo.

Žilo kopal da takó bi
Drago in nikdar ne menjal:
Zdaj prisegam, čuj me Oče,
S tvojo slavo bi ne menjal. —

Kaj si storil! Glej, nebó je
Vse prokletstvo nate zlo,
Za zločin brezmejni tebe
Je brezmejno obsodilo.

Tiho v smrtni mir odmeva,
Kadar grudo vdar zadene,
Srpo vpirajo poglede
Váte rova mokre stene.

Delaj bratec! Saj izvolil
Sam osodo si nemilo:
Ti zvestobo si prisegel —
In nebo je govorilo!

II.

Krepilna noč nad zemljo plava,
Svetló trepeče broj zvezdâ,
Po poti tiho v-sè vtopljenâ
Korakata rudarja dva.

Predorov dvoje, troje oken
Z daljave v temno dalj brli,
Ropotca¹⁾ glas po tihem dolu
Iz doma v dom budêč hiti.

¹⁾ Glej razlago neznanih besedij v tej pesmi na str. 48.

»Kaj čul sem, oče, govoriti«,
Dé mlajši potnikov skrbno,
»Li res duhovi v jami zlobni
Človeka v kruto smrt zvedó?«

»Vsak rob mi znan, grez znana vsaka,
Rударim let nad trideset,
Nevarnost zrl sem marsikako,
Zlodejca ne vso vrsto let.

Mladost ti lice še obseva,
Zato pogum naj ti žarí!
Grenak je kruh rudarjev, vedi,
A tudi tega up sladí!

Prični srčno in zvesto vstrajaj!
Čuj, glas na delo nas budi,
In ko po dolu se razlega,
Z dnà trop podzemnikov beži.

Vsak rob mi znan, grez znana vsaka,
Rударim let nad trideset,
Nevarnost zrl sem marsikako,
A stan rudarski mi je svet!«

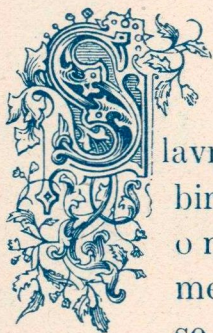
Stopila varno sta v lupino,
Zakrije ju podzemska noč;
Ozrè se oče v resno prošlost,
Veseli je sin bodočnost zroč!

Vladimir.

Iz davne prošlosti.

(Starinoslovne črtice o novejših izkopinah. Poroča J. Pečnik.)

Slavno uredništvo! Večkrat prebiram prazgodovinske spise o naši mili domovini, pa obide me tudi večkrat nevolja, da se pisatelji ne ozirajo na čisto resnico. Pisatelji prejšnjih časov so to in ono pisali, kar so si večinoma domišljevali. V novejšem času pa preiskujejo nekdanjo zgodovino z izkopavanjem. Tu se pokaže, kaj in kako je bilo nekdanj. Jaz sam sem doslej veliko iskal, hribe in gozde prehodil, našel na tisoče prazgodovinskih stanovanj in odkopal grobove nekdanjih rodov, kateri so bivali po naših krajih. Človek, kateri hoče tako iskati iz veselja do dela, ne gleda, ako tudi tedne in mesece brezplačno lazi po hribih in trpi lakoto, žejo, mraz in vročino; veseli se le, da odkrije kaj novega. Tak človek pa si tudi pridobi izkušnje, da more na vseh krajih, kjer je bilo kako prazgodovinsko stanovanje, s prstom pokazati, kdo je nekdanj bival tukaj. Preiskovanje nam

je razkrilo v mnogih krajih prazgodovinsko zidovje, pokazala so se mesta, v mestih hiše, vodnjaki, kopališča: dá se pa sklepati, iz katerega časa je zidovje, kateri rodovi so je gradili. Koliko se nauči starinoslovec na mestu, kjer se izkopuje! V osmih letih, odkar delam v tej stroki, izuril sem se praktično tako, da morem na vsakem kraju in skoro na prvi pogled povedati, kdo je nekdanj bival na tem kraju, če tudi so ga sedaj prerasli gozdi.

Prazgodovinski rodovi po slovenskih deželah so bivali na visokih hribih in gričih, na strmih pečinah; te so zagradili z močnim nasipom, da so bili zavarovani pred sovražniki in pred divjo zverino. Kajpada v tistih časih ni imela vsa dežela jednega kralja, marveč vsako tako gradišče je imelo svojega glavarja. Živel so redno, največ od divjačine in rib: radi so namreč bivali blizu rek in velikih vodâ. Ženske so znale presti in tkati, taki ostanki se nahajajo na

mestih, kjer so stanovali, in v grobeh; dobivajo se tudi lepi trnki, večinoma bronasti, za ribji lov; dobiva se poleg pušćic, sulic, sekir in nožev domaće orodje. Pušćice so navadno lepe, bronnaste in še votle, zakaj streljali so v sovražnike z zastrupljenimi pušćicami in jih tako končali, čeprav so jih ranili le malo. Take pušćice sem večkrat našel pri posodah v grobeh, tudi pri kosteh. Nekoč sem našel v Laknici pri Mokronogu v kosti desne noge zapićeno tako pušćico; izvestno je tista ostrupila in umorila ćloveka.

Kdor hoće spoznati, kateri rod je bival na kakem kraju, vedeti mora v obće, na kakšnem prostoru je bival oni prazgodovinski rod. Da prav loćimo prazgodovinske rodove, pomagajo nam najveć ćepinje od loncev in drugih lonćenih posod. Vsak prazgodovinski rod je imel drugaćne posode, drugaćnega dela. Pred Rimljani n. pr. je vsa lonćena posoda delana z roko, pri Rimljanih pa so jo izdelovali na vreteno. Nekateri mislijo, da so pri nas po Slovenskem nekđaj stala moćna mesta. A oni si ne mislijo prav zidovja pred Rimljani. Res se ćita o mestu Emoni, Metulu, moćni trdnjavi Terpi: toda te trdnjave so bili le visoki nasipi, visoko naneseno kamenje, da ni mogel ćeznje priti sovražnik; narejene so bile okoli strmih hribov in grićev. Notri pa so bile (po Dolenjskem) le lesene hiše ali pa (po Notranjskem) iz kamenja zložene. Navadno so v zemljo izkopali luknje, okrog in okrog jih obložili s kamenjem in na vrh so postavili lesene strehe. Kjer so stale prazgodovinske hiše po gradišćih, skoro povsod se dobro poznajo take luknje, zlasti kjer jih niso pošćkodovale nezgode. Jako zanimivo je videti tako stanovanje: na nekaterih krajih so bile luknje okrogle, torej so bile tudi hiše

okrogle; posebno po Notranjskem je vse polno enakih stanovanj, dasi jih tudi po Dolenjskem ni malo. Toda na Notranjskem so po bivališćih većinoma rimske ćepinje in starine, kar je znamenje, da so bili tukajšnji prebivalci že pred Kristusom podvrćeni Rimljanom. Na Dolenjskem pa se nahajajo na takih gradišćih samo prazgodovinski ostanki, le malokje dobiš kaj rimskega. Ta razloćek je važen za starinoslovca. Ako preiskuješ od Št. Petra proti Primorskemu, srećaš skoro same rimske starine; pri Ćirknici in Ložu pa se dobi že več prazgodovinskih stvari. Le jedino v gradišću in pokopališću pri Sv. Mihaelu pod Nanosom fare hrenoviške nahajajo se starine in grobi dolenjskim jednaki. Nasipi okrog gradišć so jednaki na Dolenjskem in Notranjskem; le tu pa tam se dobć drugaćni, ker so namreć napravljeni pozneje, nekako v ćetrtem stoletju po Kristusu. Tako gradišće je pri Dolenjem Zemonu v trnovski fari na Notranjskem, na Sloki Gori pri Turjaku, Vrhū Trebnjem in Narpeljnu pri Krškem. Poslednja gradišća so na takih hribih, da se je moglo priti do vrha le na jedni strani; na tisti pa je bil nasip od 5 do 10 m visok. V vseh prazgodovinskih bivališćih so imeli dve poti v gradišće in torej dvoje vrat; pri vratih je nasip dvakrat višji nego drugodi. Koliko so ljudje trpeli, da so si naredili take strašne nasipe in zagradili stanovanja!

V nekaterih krajih so napeljali od daleć velikega, teškega kamenja in z neizmerno težavo spravili vse na strme gore. Kdor vidi taka dela, mora ja obćudovati. Nekateri nasipi so tako velikanski, da je moralo več tisoć ljudij več let nositi skupaj kamenje. Iz predkrščanskih ćasov se ne nahaja po Notranjskem nobeden zid iz apna; še le

Rimljani so začeli po svoji šegi tudi po naših krajih zidati mesta. Zidovje rimljansko je tako izvrstno, da se današnje delo ne more meriti s tedajnim lepim in močnim delom. Ko prideš na tako zidovje, vidiš takoj, da so Rimljani (kakor še današnji dan Italijani) pravi mojstri v zidanju. Ko so videli podvrženi rodovi, kako zidajo Rimljani hiše, začeli so tudi sami napravljati apno in zidati hiše, toda njih delo je jako slabo, njih zid je razpadel kar sam po sebi. Zato se lahko takoj loči, kar so zidali Rimljani in kar so zidali podvrženi rodovi. Komurkoli pokažem lahko na vsakem takem kraju, kdo je zidal to ali ono zidovje.

Jako znamenito je dandanes vprašanje o starem mestu Neviodunum, ki je bilo na krškem polju. Kdo je bil začetnik tega mesta, kdo je prvi stanoval v njem? Nekateri trdijo, da je bilo najprej keltsko mesto. A to je popolnoma neresnično, marveč Rimljani so si je ustanovili. Ti so prišli nekoliko let pred Kristusom pod Oktavijanom Avgustom v naše kraje in si jih prisvojili. Napravili so lepo cesto od Emone do Siska, kolikor je bilo mogoče na ravninah. Še v sedanjem času vidiš, kaki umetelniki so bili v tej reči Rimljani, zakaj lepa cesta se še po več krajih dobro pozna, posebno po gozdih. Ko so prišli s cesto do Save, do onega mesta, kjer stoji vas Drnovo, t. j. 6 *klm* od Krškega (Sava je takrat tekla mimo Drnovega), tedaj so Rimljani brezdvomno sklenili, da se bodo od tod naprej proti Sisku vozili po Savi. Zaradi tega so začeli zidati hišice, in sčasoma je nastalo mestece z imenom Neviodunum. Gotovo so v prvih časih vozili do tukaj blago po cesti, od tod naprej pa do Siska po ladijah in čolnih. Torej je bila tukaj ladijestaja. Pred Rimljani

pa ni na tem mestu stanoval nobeden rod. Jaz razkopavam v Drnovem že osem let; vse, kar sem našel, je samo rimsko, niti najmanjši košček ni od poprej. Mesto je bilo ustanovljeno ob času Kristusovega rojstva in zidano iz kamena in iz prelepe rimske opeke. Neki pisatelj piše, da so bile hiše lesene, kar ni res: vse hiše so bile izvrstno zidane, slikane in pokrite z lepo opeko. Opeka za pokrivanje je bila taka, kakor je dandanašnja, samo da je bila pisana, ne gladka. Tlak po hišah je bil iz lepega mozaika, ali tudi samo zidan in z rdečo barvo pobarvan; ta tlak je jako lep. Imeli so v mestu več kopelj za kopanje; odkopal sem jih že v več krajih. Rimljani so nad vse cenili kopelji, zato so imeli kopališča v sobah, pod katerimi so bili oboki, da so pod njimi kurili. Tako so imeli v sobah gorko vodo. V sobe je bila voda napolnjena od zunaj; mnogokrat je tudi sama tekla v sobo. V Drnovem sem odkril veliko takih kopališč, mnogo pa tudi drugodi po Kranjskem. Kogar bi veselilo videti jih, vsak dan mu jih morem odkopati in pokazati.

Mestece Neviodunum je imelo 600 metrov dolžine, nikjer čez 200 metrov širine. Glavna cesta od Emone do Siska je šla skozi mesto, pozna se še lahko, kod je vodila. Bila je vseskozi blizu Save, da so vozili blago po cesti ali po Savi, kakor jim je bilo drago. Cesto na Crucium sem našel jaz: gre naravnost čez njive, na obeh straneh pa je vse polno grobov. Tudi cesta proti Gorjancem se pozna še dobro: šla je med Župečo Vasjo in Cerkljami do Krke, čez katero je bil most. Stari možje še pomnijo most. Sploh je ob vseh cestah mnogo grobov. Pri vasi, ki se zove Strojanski Vrh, imeli so vinograde, zakaj tudi tam sem našel

nekatera rimska poslopja in par grobov, ravno tako sem tudi kopališča našel pri vasi Brvi, kjer se še dandanes vidijo vsa zarušena.

Znamenit je vodovod, ki je bil napeljan v mesto iz skalnatih pečin izpod vasi Izvira. Tu izvira tako močen studenec, da goni lahko mlinsko kolo. Izvirek je bil zavarovan z močnim rimskim zidom iz lepo obdelanega kamena in velike opeke. Kamenene plošče, narejene za strugo, po kateri je voda tekla v lončene cevi, vidijo se še dobro. Cevi so bile dokaj debele, votlina v ceveh je čez 17 cm; odkopljem jih lahko danes, kjer hočem. Od Nevioduna do Izvira je 11.200 stopinj ali do 7600 metrov. Vodovod je bil narejen čez Krko: od mesta do Krke je 6300 stopinj in od Krke do Izvira 4900 stopinj. Kjer je prišel vodovod v mesto, tam se nahaja močno zidan vodnjak, podoben kanalu: narejen je tako trdno, da se ni mogla izgubiti ne kaplja vode. Na dnu so bile kot miza velike opeke, pa tudi strani shrambe z obokom vred so jako trdne. Iz te shrambe so bile narejene po mestu male lončene cevi, da je voda tekla po znamenitih krajih.

Hiše so bile jako-gosto, druga pri drugi zidane. Poznajo se še dobro, ker navadno je tlak pri hišah še ves v zemlji. Zunaj mesta so bila gospodarska poslopja in rokodelske hiše. Našel sem dve kovačiji in štiri lončarije; dve sta bili še celi v zemlji zasuti; jednaki sta sedanjim. Našel sem več nego osem vodnjakov: dva izmed teh sem dal iztrebiti, bila sta okrogla kot so sedanji naši, s kamenom obzidana, po sedem metrov globoka, sicer pa ozka, ker je votline samo 1 m in 5 cm. V

vodnjakih nisem našel drugega, kakor živalske in tudi človeške kosti. Mesto je bilo utrjeno z močnim zidovjem in sicer samo proti vzhodu, vsaj jaz sem je samo na tej strani našel; na severni strani je bila Sava, na južni in zapadni strani pa ni sledu zidovja. Razvijalo se je najbolj ob času cesarja Konstantina in njegovih sinov, zakaj iz tega časa se dobi največ denarja. Prvo mesto je bilo zidano bolj proti vzhodu, potem se je širilo proti zahodu. Četrť ure od mesta naprej se je raztezalo na obeh krajih štirih cest pokopališče; tu sem našel grobe iz časa Kristusovega, t. j. iz začetka 1. stoletja blizu do konca 4. stoletja. Najlepše lončene posode se nahajajo v grobeh 1. stoletja, tudi prav lepe igle pri ženskah, in pri moških čudno lepe zapone za pasove. Ko so Rimljani v prvem stoletju sezidali mesto, pripe-ljali so seboj z Laškega lončene posode; te so lepega dela, n. pr. lepo pisane skledice, okrašeni okrožniki, katerih se je precej našlo v grobeh. Vsaka skledica, vsak okrožnik ima na dnu pečat narejen s črkami v znamenje tiste tvornice, iz katere izvira. Tvarino, iz katere so te posode, imenujejo starinarji terra sigillata. Grobi iz 1. stoletja nimajo posebne oblike, ampak meter globoko se nahajajo meter dolge jame, v katerih se dobé svetilke z raznovrstnimi podobami malikov, zverin, rib in drugih rečij. Po jami so raztreseni pepel in sežgani ostanki kostij, na kraju jame pa stojé skledice, okrožniki in drugi predmeti, katere je mrlič rabil v življenju. Izmed poslednjih moramo posebej omenjati mnoge igle, ker se dobé največje in najlepše iz tega časa.

(Dalje.)

Na jutrovem.

(Potopisne in narodopisne črtice. Spisal dr. Fr. L.)

asi se mi obnavljajo v spominu, ko mi je potekalo življenje kot mične sanje. Mikale so me igre; mikalo me je letanje po cvetočem travniku in po prijaznih solnčnih gričih; vleklo me je v senčni in hladni gozd, kjer se mi je kazalo vedno kaj novega, poprej skritega; radoval sem se ob bistrem studentu tam doli pod košatimi bukvami in ob čistem gorskem potoku: vse to me je veselilo. A kadar sem slišal kaj o tujih deželah in ljudeh, kadar sem čul pravljice o daljnih krajih, zlasti pa, ko so mi pripovedovali o treh modrih ali kraljih iz jutrove dežele, dalje vse raznovrstne svete zgodbe od egiptovskega Jožefa pa do svete družine, ki je bežala v Egipt: o kako je vrelo v domišljiji o tej čudoviti jutrovi deželi, kako sem gledal ljudi, kako sem ž njimi govoril, kako se mi je zdelo tam vse svetlo, vse lepo! Kako bi neki moglo biti temno tam, od koder prihaja k nam svetloba! In hodil sem na mali griček, kjer je bil lep razgled po prostorni ravani tje do goratega robu ob vzhodu: izza tega robu je zjutraj tako čarobno žarelo, kakor bi bil zadaj velikanski ogenj, čemdalje močnejše, dokler ni priplulo rdeče solnce. Tje bi se povspel, ko bi mogel, tje na jutrovo, kjer

je tako lepo, saj je lepo še naše jutro. Kaj je neki tam? Kako daleč bi moral iti, da pridem na jutrovo? Pravijo, da je tam daleč za morjem, tam nekako, kjer je tudi deveta dežela.

Kdo se ne spominja iz svojih mladih let enakih mislij, enakih želj! V jutrovo deželo mu stavi bujna domišljija vse, kar je lepo, ali drago, ali čudno. Kaj bi tudi ne, saj se seznanimo v prvem krščanskem nauku z jutrovimi deželami, in najznamenitejši verski pojmi, glavne verske resnice nas spominjajo neprenehoma onih krajev.

A mislim, da se ni treba sklicevati samo na te mladostne spomine, važnost jutrovih dežel smo spoznali tudi v šolskem nauku in jo spoznavamo še vedno. Res, da niso dandanes te dežele tako važne kakor nekdanj, res, da zaostajajo za evropskim razvojem, res, da jih je zadela nesreča in jih tlači še dandanes, katera jim ovira življenje in delovanje: toda ne dá se zbrisati, kar je nekdanj bilo, spomin še živi in se oživlja tem bolj, čim dalje se mudiš v onih krajih. Priroda sama že mika potovalca; ljudje se ti zdé morebiti čudni, pa zdé se ti tudi zanimivi, vredni, da jih ogleduješ, opazuješ in se natančno ž njimi baviš. Kolikokrat sem si stavil vprašanje: Kakšni so neki ti jutrovci? Kakšni so oni Arabci, o katerih toliko čitam, čitam prav nasprotno reči: tukaj hvalo, tam grajo, tukaj lepe lastnosti, tam vse slabosti in hudobije?

Kaj bi pravil in popisoval na dolgo, kako me je vleklo na jutrovo! Hvala Bogu, da sem bil tam, in še bolj, da sem tako srečno, zadovoljno in prijetno potoval, kakor si nisem mogel želeti

bolje! Kar pa je bilo sitnega, hudega, nevarnega, prav, da je bilo tako, saj je sedaj prestano. Kako navadno, kako vsakdanje bi bilo spominjanje na same ugodnosti in prijetnosti brez težav in nevarnostij!

Odkladal sem precej dolgo te potopisne črtice in druge drobnosti raznih vrst, katere sem tam nabral v kratkem času. Dobro je za pisatelja in koristno za čitatelja, da se stvar prebavi in predela, predno se objavi. Zapiske sedaj sodim tako, kakor bi jih bil pisal kdo drugi; spomin je prostejši, a nič manj živ in krepak kakor takrat, ko sem se vračal domov, in notranja ljubezen do vsega, kar sem nabral tam, ta se je podvojila: neizmerno drago mi je vse, kar sem tam opazil, gledal, slišal, pridobil. Ako mi je že sploh vsako zrnce spoznanja neprecenljivo, koliko bolj to, kar sem si pridobil z nekoliko težavo, ali vsaj po tako gorkem hrepenenju! Nič se ne čudim možem, ki gredó iz vedoželjnosti na dolga in nevarna pota, ki prebrodijo morja in prehodijo puščave, ki presekajo gozde in predró ledeno skorjo severnega morja: čudno bi le bilo, ko bi takih mož ne bilo in bi se takih del, takega preiskovanja nihče ne lotil.

Ali mi je treba še le razkladati namen onega potovanja in nagibe, ki so me vzbujali? Vleklo me je v sveto deželo, pa nisem hotel prezreti Egipta; gledati sem hotel zgodovinske spomenike, pa nisem hotel biti slep za sedanjost; opazovati sem hotel in si v spomin vtisniti znamenite kraje, a mikalo me je jednako tudi tamošnje ljudstvo; hotel sem opraviti pobožno romanje na svete kraje, a ni mi izginil nikdar izpred očíj vednostni namen tega potovanja; hotel sem ozdraviti bolehné živce in pretegniti premrle ude, a prav

ob istem času sem nameraval prav krepko delovati in porabiti vsako minuto za delo, za učenje. In verjemi, dragi čitatelj, da se dá prav s potovanjem vse to družiti! Prav to mislim je prava modrost našega življenja, da znamo razne stvari, ki imajo v sebi kaj dobrega, umno družiti in spajati v jednoto. Tako se obvarujemo jednostavnosti, tako ustrezamo Bogu in svetu, sebi in drugim ljudem.

Zato prosim dragega čitatelja, naj tudi po tem načinu in s tem merilom sodi in meri moje črtice. Ko bodem pripovedoval razne stvari iz Egipta, bolj ali manj posvetne, resnobne in šaljive, stare in nove, naj nikar ne reče: »To ti je pravi romar! Muhe hodi loviti tje v Egipet, ki je tako malo vreden, da ga je Mojzes tepel z deseterimi šibami! Molil naj bi bil, molil, ne pa zijala prodajal!« Glej, dobri Bog je najprej izraelsko ljudstvo poslal v Egipet, da je tam nekako hodilo v šolo 430 let, in potem je celó Zveličarja tje privêdel. Nikar ne bodi tako hud na posvetnost in posvetnjake! Saj nas je Bog vse ustvaril posvetnjake, in treba je le, da smo dobri posvetnjaki, ki damo Bogu, kar je božjega, a tudi ljudem, kar je njihovega. Radoveden sem res, opazujem neizrekljivo rad, tudi poslušam z veseljem, pa vest mi pravi, da o tem bodem Bogu lahko odgovarjal. Kar mi je on dal, tega nečem zakopati v zemljo. Zato se hočem prosto gibati vpričo dragih bralcev in poslušalcev, odkritosrčno hočem pripovedovati, kar sem videl, slišal, izkusil, čital, mislil in še sedaj mislim.

Le urno skoči, pogumni čitatelj, v moj čoln, da se popeljeva na ladijo in potem naprej, naprej proti jugu, kamor leté lastavice v jeseni in brodijo žrjavi!

Odrin', odrin' le lad'ja preč!

Opomnim naj še to, da si ne nakladam nikakega posebnega reda, ako tudi ne bode popisovanje neredno.

Danes tukaj, jutri tam je potnik v tujini, tako je tudi opisovalec lahko sedaj v mestu, potem na kmetih, kmalu v palači in hitro v svetišču, sedaj v sedanjosti, potem v preteklosti. Kdor hoče Egiptet umeti, poznati mora vsaj nekoliko njega zgodovino. Treba se bode ozirati tudi v preteklost, da bomo umevali sedanjost.

Pa skoro že predolg je ta uvod. Začnimo torej!

I. V Aleksandrijo.

»Kdo vé, bomo-li jutri v Aleksandriji, ali ne? Kaj lahko se nam vreme še bolj skazi, in potem se bomo zibali zopet jeden dan na nemirnih valovih.«

»Upajmo, da bode jutri boljše, saj je veter že precej ponehal. Kolikor vem, ni posebne nevarnosti pred Aleksandrijo, in morje pravijo da je mirnejše v zahodni strani delte, kakor na vzhodni. He, jutri bodo zopet trda tla pod nogo, naveličal sem se do grla neprestanega, neradovoljnega plesanja!« — V tem zmislu sem se razgovarjal v mali družbici na ladiji »Thalia« neki večer proti koncu meseca februarja. Bilo je že po osmi uri, in tedaj so bili potniki že popili svoje čašice čaja; nekateri so se pripravljali k počitku, le malo pa jih je bivalo na bôku, to je na zgornjem prostoru ladije, ki je na okoli obkrožen z močno ograjo. Na krovu pa ni bilo nikogar; ladija se je vendar le preveč zibala, in ker je bil krov precej visok, bilo je na njem neprijetno. Tudi je brila še nekoliko mrzla burja, zato smo se potikali rajši spodaj v zavetju zgornjih kabin. Imeli smo prejšnja dva dneva dosti nepovoljen vihar, ki je močno razburkal morje. Sukali smo se

med valovi prav pošteno, ladija jo je rezala kar naprej, bodisi da je šla navzgor ali navzdol, bodisi da se je nagnila na desno ali na levo. Kajpada večini potnikov ni bilo to prijetna šala. Največ jih je bilo na posteljah, nekoliko jih je tavallo semtertje, le malo jih je bilo vrh ladije. Bili smo še slabše volje zato, ker so nam mornarji napovedovali, da bode precej težko ali do cela nemogoče priti v lukso aleksandrijsko, in da bode zatorej treba ostati zunaj na prostem morju.

Prav o tej stvari smo se pogovarjali nekateri potniki poslednji večer pred izkrcanjem. Na ladiji se tako lahko, tako hitro napravi in sklene prijateljstvo, kakor se tudi hitro razdere. Kar jih zna jeden jezik, tisti so si nekako bližnji, ako so tudi druge razlike še tako velike. Na ladiji vlada velika »strpljivost« v verskih rečeh: katoličan in protestant, kristijan in jud, kakor tudi mohamedan — vsi gredó pod jedno streho ter ravnaajo vsak po svoje, ne da bi se kdo zaradi tega čudil ali vznemirjal. Tako se je bil tudi meni pridružil neki protestantovski sluga, ki je bil jako dobra duša, in dasi je poznal moj stan, vendar je jako prostodušno pripovedoval o svoji nemški domovini, o svoji gospôdi, ženi, o otrokih, ki mislijo sedaj nanj doma. Jednako sem se seznanil tudi z nekaterimi drugimi, da je bilo dovolj zabave. Vsakdo pripoveduje najrajši o svojem življenju, o svoji družini, ako jo ima, posebno rad o svojem potovanju, mornarji pa o viharjih, katere so že prebîli. Prav prijeten je tak večer na ladiji.

Kakor lezejo po dežju gliste iz tal, tako lezejo na ladiji potniki zjutraj pod milo nebo. Nekateri so mršavi, drugi zaviti, tretji lazijo počasi, drugi zopet korakajo urno sem in tje, kakor bi šlo za stavo. Sicer pa je treba bežati sedaj

v ta, sedaj v oni kot, zakaj zjutraj se na ladiji vsa zgorenja površina umije, pa jako krepko: vse se polije ali poplavi z vodo, da odnese pepel, prah in nesnago. To je drgnenje in pometanje, da bi bilo za marsikoga, slugo ali služkinjo, res poučno. Kako se človek naužije zdravega, čistega zraka, prišedši iz zaduhlih prostorov! Da, zdravi, krepilni morski zrak, to je najbolje, kar ti ponuja vožnja po morju in zaradi česar je taka vožnja večinoma jako zdrava. Res je, da se v nekaterem želodcu nekoliko prevrne, pa kaj za to!

Vprašajmo drugega kapitana tam le, ali bomo šli na suho? Pové nam, da skoro gotovo. »Je-li še daleč do Aleksandrije?« »Tri ure.« — Ho, v treh urah torej, pa stopimo na suho! Živela Afrika! Kdaj jo pač zagledamo?

Malokdaj sem tako natezal svoje oči (mimogredé omenjam, da si jih nisem od orla izposodil), kakor tedaj. Na nov svet priti, to ni kaj vsakdanjega. Res sem se učil od starih modroslovcev, kako treba biti človeku vedno mirnega duha, a ne morem si kaj, da sem tako radoveden in radoviden. — —

»Kaj pa to? Tam-le na jugovzhodu je neka temna točka.« — O, že vem, to je aleksandrijski svetilnik, to je znani »pharus« ali »faro«, kakor pravijo Lahijci, stolp, na katerem gorí jako močna luč mornarjem v znamenje, kadar prihajajo ali pa mimo vozijo po noči. Tam je torej Aleksandrija, tam prvi kos Egipta — Afrike, ki ga bodem videl.

Nenavadno čustvo prešine človeka ob taki priliki. Dasi ne sanjam po navadi in mi moj razum rad razpodi vso domišljijo, kakor bi vlil nanjo mrzle vode, vendar cenim taka čustva, ki se vzbudé ob slovesnih trenutkih. In prav tukaj, v pričo slavnega mesta Aleksandra Velikega, me je obhajalo marsikaj, kar

sicer spi mirno v duši. Koliko jih je upiralo oči meni jednako na aleksandrijski svetilnik! Koliko najvažnejše zgodovine se je razvilo ob tem obrežju! Iz Egipta se je širila prosveta med Grke, saj so se ti hodili učiti k starim Egipčanom. Po Aleksandru Velikem je bil zopet Egipet, recimo rajši Aleksandrija, središče vse tedanje omike do petega ali šestega veka po Kristusu. Kako je vleklo od nekdanj razne narode v to deželo! Koliko velikih mogočnjakov je prišlo, da bi si jo podvrgli! In tudi dandanes se prepirajo vélike vlasti za Egipet. Vpričo tako važnega kosa zemlje bi se tudi marsikdo drugi dvignil na višje stališče, kaj še le jaz, ki sem imel od tedaj posebno zanimanje za to deželo, odkar sem slišal o svetih zgodbah in odkar sem ogledal prave »egiptovske sanjske bukve«!

Naša ladija je urno plula proti svojemu namenu, zato se je hitro odkrila tudi zemlja — dolga rjava ali temna proga. Gledal sem in gledal ter pošiljal pozdrave deželi nâd, domišljij in srčnih željâ. Ker smo se nadejali, da stopimo kmalu na suho, pripravljali smo se za odhod. Tudi jaz nisem hotel biti med zadnjimi in zato sem uredil svoje stvari. No, kovčeg je bil dobro izdelan in premočen, pa tudi umazan. Pa nič ne dene, saj tukaj ni tako, kakor v Ljubljani, kjer bi se mi vse čudilo zaradi take prtljage. Suknjo, knjige (z arabsko slovnico vred), fotografski aparat — vse je bilo treba pripraviti, da bi me Aleksandrija ne prehitela. In res še predno sem bil spravil vse v red, povedó mi, da že gremo v luko. Živio! Naglo na krov! Ha, to je Aleksandrija! Lep prizor! Mesto se razteza daleč proti vzhodu, ne pa v višavo. Le mali grič nad mestom, »trdnjava Napoleonova«, dviga se nekoliko kvišku. Luka, v kateri

so ladije, zavarovana je dobro, da ne more viharo valovje prodreti vanjo. Primerjal bi jo razpetima in proti sebi obrnjenima rokama, katerih jedna (desna) molí dalje naprej kakor druga. Jako močan je nasip na levi (če greš v lukó) in njegov konec je utrjen z velikimi skalami. Brez števila ladij stoji v luki, jambori molé kvišku kakor palice na fižolovi njivi, črni dimniki so nagnjeni proti zadnji strani, kakor človek, ki se »postavlja«, zastave plapolajo: kak ponos je taka ladija — za onega, čigar je! Zdi se, da so ta velikanska telesa okorna, a vendar, kako urno in hitro se sučejo in gibljejo! Med velikimi ladijami švigajo mali čolni sem ter tje.

Ali pa smemo v lukó? No, skoro pozabil sem povedati, da se je precej daleč na morje nam naproti pripeljal »pilot«, t. j. mornar, ki pride iz luke na vsako ladijo, da jo popelje — rekli bi »uvede« — vanjo. Torej smo že smeli.

Dasi so se gibalí čolni na vseh straneh, vendar so bili za sedaj nepotrebni, zakaj ladija je šla prav do brega, kjer so takoj deli nanjo most — da stopimo kar naravnost na suho. Vrlo! kako prijetno in lahko se pride včasih po morju do namena! Koliko razlike! Pred par dnevi nas je metalo, da se je vrtelo v glavi, a sedaj bi se vozil lahko na vozu ali pa jahal z ladije naravnost na suho.

Mnogo sem čital, kako sprejmejo Arabci tujo ladijo, kadar pride v vzhodna pristanišča srednjega morja. Čital sem, kako je nadležno potnikom nasilno vedenje burnih Arabcev, kako se med seboj kregajo in včasih skoro stepó. No, bal se nisem prav nič takega sprejema, ampak težko pričakoval trenutka, da pridejo, da jih vidim, opazujem prav blizu, vidim po obrazu in slišim njih jezik. Tukaj so! Kako mrgoli vse ob lepem obrežju, kako se porí-

vajo po mostu — sedaj so že na ladiji! Rad priznam, da so mi ugajali na prvi pogled. Kdor je potoval po Laškem, vé, kako majhne postave so večinoma Lahí. Veliki, visoko vzrastli ljudje so skoro redki. Ako je tako še dalje proti ravníku — mislil sem si skoro — kako majhni so še le v Afriki, pravi pritlikavci! A tu vidim velike, krepke, gibčne postave, da je bilo veselje gledati jih. Na glavi imajo bel ali pisan lahek turban, ali tarbuš, (t. j. rdečo, precej visoko in šiljato čepico, kar imenujejo pri nas fes), ali pa malo belo čepico; obleka nima posebnega kroja in se dá najbolje popisati, če jo imenujem dolgo srajco; na nogah so ali bosi ali pa imajo lahke, rdečkaste opanke: to ti je oprava postrežčkov, ki so prišli na ladijo. Pač je bilo tudi dosti takih, ki so bili napravljeni po evropsko, a za tiste se nisem brigal. Tu so začeli vabiti v hôtel Abbat, tu v druga zavetja vse vprek, da se marsikateri potnik ni mogel odločiti. In kar nakrat si lahko slišal skoro vse evropske jezike. Oni nabiralci za hôtele so mi najbolj zoprni. Vsak hôtel ima take ljudi, katere pošilja na kolodvore ali pa na ladije, da ujamejo potnikov, kolikor morejo. In ono sladkanje, obetanje, hvalisanje ti mora presedati. Vesel sem, da sem se jih v obče še dosti krepko odkrižal — izvzemši jeden slučaj, o katerem bodem pozneje pripovedoval — in ohranil zlato slobodo. Zakaj oni nabiralci pripravijo potnika res v sitno sužnost. Tem ljubši pa so mi bili oni egiptovski nabrežniki, ki so se nas lotili sicer nekoliko trje, a tem bolj naravnost in preprosto. Hej, ta-le te že ima! Kako te gleda, kakor bi bil dušeslovec, in nič ne poveša očij! Šment, ni napačna postava! Še višji je, nego sem jaz, dasi nisem majhen, pa kak korenjak!

Ni debel, ni neokreten, ampak tenak in živahen. Kako žive oči! — V trenutku sem vse to opazil in tudi še gledal njegove zobe, zakaj mati ga menda ni učila zapirati usta: prav čedni, svetli in močni so. A sedaj-le te nagovori, sedaj-le pokažeš, če znaš kaj arabščine! A bes te lopi, kako govori! Nisem vedel, ali bi se smejal ali jezil, ko je lomil francoščino in laščino, da je bilo joj. In kako mu je grčalo v grlu! Dasi me je zanimal, vendar mu nisem hotel izročiti niti sebe, niti prtljage, ampak čakal, da se ladija malo izprazni. Pričakoval sem, da pride neki znanec, kateremu sem bil priporočen pismeno, ali kaka druga od njega poslana oseba, kateri bi mogel zaupati. A oni človek ni šel tako hitro strani, marveč prav stanovitno ostal pri meni. Prav tako stanovitno se mu pa tudi jaz nisem hotel udati, in naposled me je le pustil. Izkusil sem takoj, da se na ta način najlože iznebimo nadležnega človeka. A drugi so delali drugače: vpili so, kregali se in jezili, rabili v raznih jezikih izraze, s katerimi se ljudje podé od sebe, a Arabcev ni to prav nič bolelo.

Mirno sem slonel ob robu ladije in še vedno čakal, motreč živahno gibanje, opazujoč skoro nepremično to čudno ljudstvo, ki mi je prišlo danes prvič pred oči. Kako vse drugačno je, kakor so naši ljudje! Gibanje, govorjenje — med seboj so govorili arabski — vedenje, vse to ima drugačen značaj kakor pri nas. Ko to premišljujem, predstavi se mi mal mož v jutroviski spodnji obleki, z evropsko vrhno suknjo in z belkastim turbanom na glavi. Postave je bil precej majhne, imel je srednje dolgo brado in primerne brke, po starosti je bil nekako petdesetak. Govoril je laško in omenjal nekaj o sv. Katarini. Pogledam

ga debelo, kaj neki hoče s sv. Katarino, a naposled spoznam, da govori o samostanu sv. Katarine. »Jaz sem iz samostana sv. Katarine«, pravi mi. »Ta je lepa«, mislim si, »ako so tukaj frančiškani tako oblečeni, kakor si ti. Res nov svet«! A vse se pojasni naposled, in tudi to se je pojasnilo, da je bil namreč naš možiček le nekak postrežček ali pooblaščenec samostanski. Hodi namreč na ladije, da sprejme kakega došlega frančiškana ali kakega drugega potnika ter mu pomaga v prvih težavah po izkrcanju. Dokazal je pa to z majhno deščico, katero je imel obešeno na prsih in na kateri je bilo napisano ali našito — ne vem — »S. Caterina«. Sedaj jo udarim za njim in še dva druga potnika z menoj; prtljago smo izročili kar urno prvemu možaku, ki je bil poleg nas. — Na trdnih tleh smo — pa kaj je to? Saj se vse giblje in maje, kakor bi se tla zibala? No, tla so bila mirna, a živci so bili jako razdraženi, da se mi je tako zdelo. Po nemirni vožnji občuti potnik vselej tako slabost še dalje nego jeden dan. Tudi meni se je tako godilo.

Za Mustafo, tako se je zval naš vodnik, gremo na carinski urad, kjer smo vse opravili urno, potem pa poiščemo voz in oddrdramo po aleksandrijskih ulicah. Hvala Bogu, sedaj smo tu, na klasičnih tleh. Bili smo dobre volje; jaz sem gledal na desno in levo, kakor bi šlo za stavo, naš Mustafa se je po malem nazaj oziral in smehljal zadovoljno v svojo brado. Bil je dober človek ta Mustafa, če tudi je bil mohamedan. Morda je pa kaj drugega vzbujalo njegovo zadovoljnost — in mislim, da sem jo pogodil, ako pravim, da je gojil sladke nade o obilnem »bakšišu«. Saj je prvi pozdrav jutrovcev došlim zapadnim potnikom: bakšiš!

(Dalje.)

Še nekoliko o gimnazijskih izvestjih za l. 1891.

(Spisal V. B.)

Dani smo v tem listu tožili, da se učitelji slovenskih srednjih šol premalo bavijo z vzgojeslovnimi vprašanji o jezikovnem pouku. A ne smemo prezreti dveh razprav, ki so v tesni zvezi s tem predmetom. Profesor R. Čuček je lani v V. zvezku »Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien« priobčil znamenit sestavek: »Wie sind die Elemente der deutschen Sprache an slavischen Mittelschulen zu lehren.« Omenja sicer »najnovejšo metodo«, vendar priporoča v prvih razredih (»Elemente der deutschen Sprache«) srednjih naših učilišč odločno »sintetiško - slovniško metodo«. Toda vse kaže, da je mislil g. Čuček v svojem sestavku na slovenska in hrvaška učiteljišča, saj na takem službuje tudi on sam. Na tistih zavodih ima pač nemščina drugo nalogo, kakor pri nas, služi namreč formalnemu namenu tako, kakor pri nas latinščina in grščina. Če je to res, tedaj je pri tamošnjem nemškem pouku slovniška metoda umestna, in prav hvaležni moramo biti g. profesorju Čučku za razne koristne nasvete.

Dokaj starejša je druga razprava, katero je že koncem šolskega l. 1886/7. objavil prof. E. Globočnik v programu celjske gimnazije; slove tako-le: »Zur Methodik des deutschen Sprachunterrichtes an biglotten Untergymnasien«. Če pomislimo, da se je to spisalo v onem času, ko se je bila nova struja še le začela pojavljati, ne smemo v zlo šteti g. pisatelju, da mu je kot učitelju nemščine na dvojezičnih zavodih, »kjer se pri velikem delu učencev ne more opirati na živo jezikovno zavest«, glavno načelo to-le: »Popolno in temeljito slovnično znanje jezika, posebno skladnje, to je najtrdnjše in najpotrebnejše podlaga za ustno in pismeno besedo«, češ, da »slovnica mora jezikovno zavest še le vzbuditi«. Dandanes je pač večina

prepričana, da slovnica sama nikoli ne more vzbuditi jezikovne zavesti; klasični filologi današnji znajo grško in latinsko slovnico bolje nego Demosten i Ciceron, a jezikovne zavesti vendar-le nimajo. Slovnica je pač samo jedno izmed sredstev jezikovnega pouka za onega, ki se hoče navaditi jezika govoriti. Slovnica je teorija jezika, in prav kakor bi bilo smešno, da bi začeli plavalni pouk s fizikalno teorijo o plavanju, takisto smešno in nespametno je, s slovnico hoteti vzbuditi jezikovno zavest.

Skromnim svojim opazkam o jezikovnem, zlasti nemškem pouku na naših gimnazijah ne bi mogel želeti boljšega uspeha, nego bi bil ta, da se oglasi o tem prevažnem vprašanju ta ali oni — zlasti starejši — učitelj-strokovnjak ter nam pojasni, kako se kaj vjemajo njegove izkušnje z novo metodo. Več očij več vidi.

Izpolnjujoč, kar smo obljubili v poslednji številki lanskega letnika, priobčujemo tu še nekaj opazk o prof. Zavatlalu razpravi: »Die Sprache in Kastelec, Bratovske Bvqvize S. Roshenkranza«.

Zavatlal piše l. c. str. 8.: »Der Reflex des unbetonten *t* ist völlig geschwunden in dianie 81, dianiam 190, dianiem 200 u. s. w. Solchen Formen begegnen wir schon bei den protestantischen Schriftstellern.« Morda je pa tem oblikam kriva samo tedanja grafika, ki je prav kakor istodobna nemška in latinska, baš v izražanju glasnikov *i* (*i*, *ij*, *ji*, *iji*) in *u* (*u*, *v*, *vu*) jako nedostatna; potem bi bilo čitati: dijanje itd. Prim. varjo 121, branjo 193, (= brani jo, vari jo), kar Zavatlal sam tolmači z nedostatno grafiko. — Str. 9. vrsta 16. čitaj Synuve nam. synove (tiskovna pomota). Med besedami, ki ohranjujejo prvotni *o* (mestu *u*) navaja se tudi krona in kronan (22). Hrvaški *koruna* nam kaže, da je slovenski pravilno *krona*. Sicer se pa

tudi ne sme pozabiti nemškega *Krone*. Prim. tudi baron, Francoz poleg hrv. barun, Francuz. — Pri *spet* (str. 10.) ni treba misliti na kako kombinacijo novoslovensko *zopet* in starosl. *vъspęť*; iz *vъspęť* postane lahko neposredno *spet*, prim. znak poleg starosl. *vъznakъ*. — Str. 12.: »Die Form prepad 98, prepot 198 (= prepad) kann vielleicht durch den scharfen Accent erklärt werden.« To ni verjetno; v Bledu sem čul govoriti *prépad*, in ta naglas velja za notranjsko in dolensko izreko še bolj.

Da je to res, kar trdi Zavadlal str. 13., da se namreč prejel in prejeti opira na stsl. *prъjeti*, a *pъjelu* 411 na stsl. *prъjeti*, to nam dokazujejo tudi današnja narečja; vsaj Gorenjci natanko ločijo zloženke s prednico *prъ*, katero izgovarjajo *pr* od zloženek s *pre*, katero čisto izgovarjajo, n. pr. kozla prtvezati k grmu, da ga popase, a potem se pretveže k drugemu; konji se na pašniku prbijajo z vrvjo h kolcu, a morajo se prebijati, ko popasejo svoj krog. — V pisavi isvelizhanju stoji (kakor v isgodi 281 nam. s) iz nam. *vz* = *vъzъ*. — Str. 17.: sgnoniti 330 je tiskovna pomota nam. sgoniti. Zgon, zgoniti pa je široko po Kranjskem v navadi. — Str. 20.: »Das e in -ove wurde durch die gewöhnliche Genetivendung verdrängt.« Nam. Genetiv- čitaj Nominativendung. Na isti strani je v vrsti 18. še jedna tiskovna pomota, namreč *ostroci* nam. *otroci*. — Str. 20.: »Der dat. zhervēm 419 ist nach der Analogie der weichen Stämme gebildet.« To ni verjetno, ker Z. sam piše *ibid.*: »Der Unterschied zwischen den harten und weichen Stämmen ist geschwunden.« Če ni *zhervēm* pomota, tedaj je misliti na dat. *ljudem*, *Kast. ludēm*. — Str. 21.: »Im dat. loc. sg. haben die Subst. auf ija, ij statt iji. Das letzte i wurde aufgegeben, da die slovenische Sprache so schwere Formen nicht liebte.« Ni misliti, da bi bil zadnji *i* odpadel; še dandanes se govori Mariji, a pisalo se je v raznih časih različno, še pred kratkim časom Marii. *Kast.* obliki Marij je *zopet* kriva tista nestalna grafika, o kateri smo že govorili. Jaz čitam torej: procesiji, Mariji itd. — Str. 22.: »Da bei pot das Geschlecht

schwankte, ist es im pl. auch neutrum geworden.« Ta razlog mi ni jasen. Ne vem, ali je gosp. pisatelju znano, da v kranjskih govorih tvori obilica moških samostalnikov imen. in tož. množinski po srednjem spolu na *a*; kamena (*Vodnik*) navajajo že slovnice, ali narod govori tudi *kota*, *grabna*, *cimra* (= sobe, v Ljubljani); *merzhefa* je pisel Ravnikar, in v Dolini na Gorenjskem sem tudi čul lepe *njiva*, *Golica* nom. in acc. plur. — *Ibid.*: »Die Formen miffaljo, miffeljo, bolesnjo, lubèsanjo sind durch Anlehnung an den Nomin. entstanden.« Menim, da ni treba tako daleč segati; ker je *i* v instr. sing. ženskih *i*-debel izpadel (prim. *fmertjo*, *miloftjo*), postali so *l*, *m*, *n*, *r* sonantniki, in le teh pisava omahuje, prim. iz *Kastelca* samega shegan poleg shègen, notar poleg noter, vèrgal poleg vèrgel; piše pa tudi *Kastelic* preidn, hvaleshn, vreidn, jarm (*Zavadlal* 6 in 7); pišejo se torej sonantniki v tem instr. sing. kakor drugod ali z *a* ali z *e* ali pa brez samoglasnika. — Str. 29.: »Bei den die Stammsilbe betonenden Verben der IV. Cl. finden wir nur fhkode 418 in der kurzen Form.« Tudi *nóse*, a *Kast.* napačno *poudarja noffé* 411. — Str. 33. se navaja oblika *hofte*, ki se nahaja enkrat (138) poleg *hozhte* (večkrat). *Zavadlal* misli na analogijo z »jeste, daste«. Ni-li tiskovna ali pisna pomota *Kastelčeva*, ker se menda *hoste* niti v drugih pisateljih niti v narečjih ne nahaja? — *Ibid.*: »Wenn zu diesem Verbum die Negation hinzutritt, so wird sie in den Präsensformen contrahiert oder nicht: n'hozhejo, n'hozhem, n'hozh, n'hote, ne hoté, n'hozhefh, n'hozhe aber nezhe.« Tu bi bilo razsoditi, ali so se te oblike govorile drugače, kakor nočejo, nočem itd., ali pa so to samo pravopisne muhe *Kastelčeve*. Skoro da je poslednje res.¹⁾

V oceni *Zavadlal*-ovi piše *Oblak*: »Mnogo več takih primerov (namreč kjer se spreminja *o* v *a*) je v *Janezu Svetokr.*, na pr. *pasipale*, *Savrashniki*,

¹⁾ V zadnji številki lanskega letnika str. 571 b spodaj čitaj nam. »Kastelec je pisal tu etimološki« itd.: »Kastelec je pisal tu i fonetiški (flatkuft 1, 124, flatka 2, britko 270) i etimološki itd.«

Chriftufavo (nekolikokrat), faurash, faurashio, faurashili, zgouarjeniam kashtrunie, jelenavu, adprel, damu, ablastio, adlog, flavu itd.« Ta pojav, tako imenovano »akanje«, vjema se s sorodnim ruskim,

prim. Obl. v »Archivu f. sl. Ph.« XII. 365. Toda po akanju samo tak *o* prehaja v *a*, ki stoji pred naglašenim zlogom, *o* za naglašenim zlogom pa ne; *am* nam. *om* v dat. pl. in instr. sing. moškega in

Arabe iz Egipta.

(Po fotografiji.)

srednjega spola, kakor je že znano, ni tolmačiti fonetiški, primeri Oblak l. c. Razven tega sem pa našel v gorenjskih govorih, ki menda ne poznajo akanja,¹⁾

nekaj besed, v katerih prehaja *o* za poudarjenim zlogom v *a*, n. pr. Mohar, prèstar = prostor, rozar = razor na njivi. Podham = Podhom = Podholm.¹⁾

¹⁾ Deloma pač, n. pr.: damú = domov.

¹⁾ G. dr. Oblak se je v nekem razgovoru odločno protivil temu, da bi takov *o* mogel preiti

Mlada Arabka iz Egipta.

(Po fotografiji.)

Oblak piše v svoji oceni: »Lepo je opazil pisatelj (namreč g. Zavadlal), da so pri zjednačenju infinitivnih oblik glagolov II. vrste z onimi IV. vrste v prvi vrsti bili odločilni oni glagoli IV. vrste, kateri imajo pred infinitiv. i soglasnik n. Nekoliko so ta proces podpirale tudi praesentne oblike, zakaj med nenaglašenim e in nenaglašenim i itak ni velikega razločka v izgovoru.« Dasi se tej zadnji trditvi v obče ne dá oporekati, vendar narod še dandanes ravno v sedanjiku natanko loči glagole II. in IV. vrste; sedanjiki

v a; »Mohar« pripisuje, če sem ga prav umel, laškemu vplivu, v Podham mu je a nadomestnik sonantnega l-a (Подѣлѣмъ), a vzgledov préstar (s širokim e) in rozar se tačas nisem bil še domislil. Sedaj pa vidim, da je g. Oblak sam med ravnokar naštetimi primeri navedel dva, v katerih stoji a nam. o za poudarjenim zlogom: Christufavo in jelenavu. Če je pa dr. Oblaka trditev prava (skoraj ni dvomiti, da ne bi bila), potem se res niti Mohar, Podham, prestar in rozar ne dajo tolmačiti z akanjem, a tudi Christufavo in jelenavu ne; pri zadnjih dveh je utegnila vplivati analogija s pridevniki na -av, gl. Šuman, slov. sl. 1882, str. 238.; primerjati bi se dal tudi onegav, a le-ta oblika je vzrastla najbrž naravnost iz roditelja. Menda treba tudi pri prestar in rozar misliti na analogijo. Če nisem slabo poučen, razteza se tudi v ruščini akanje samo na one o, ki stojé pred naglašenim zlogom, morda na — množino besedij, ki se končujejo na -ar.

II. vrste se izgovarjajo vsaj na Kranjskem z razločnim širokim e, a v sedanjiki IV. vrste se nepoudarjeni i (poudarjeni i se čisto izgovarja) po nekod popolnoma izgublja. Ker torej narod še dandanes dobro razločuje sedanjike, niso mogli pospeševati zjednačenja glagolov II. in IV. vrste v drugih oblikah.

Dalje je pripomnil g. Oblak: »Zlasti bi bilo potrebno določiti, je li o v dat. sgl. n. pr. v Navuku tretymo 201, 203 vzeto iz gorenjskega narečja, ali pa se je razvilo nezavisno od tega samostalno na domačih tleh. Omenim samo, da je nekaj takih primerov tudi v Jan. Svetokr. V.: pogobleino, fourashniko, nafhimo, in razven tega stoji tudi v sredini zloga za kratek u nekoikrat o v tem pisatelji: pogobleina 205, kroh (večkrat).« Da je o v dat. sing. svojstvo gorenjščine, o tem ni dvoma; široko po Notranjskem (za Postojino in vipavsko dolino jamčim sam) se dat. singl. mošk. in srednjega spola končuje brez izjeme na i. *Kroh* pa vem, da se govori v Postojini, a na Gorenjskem *kr̥h*. Prav v Kastelčevih dativih se kaže torej trojni vpliv književne dolenjščine na u, notranjščine na i (Z. 19) in gorenjščine na o.

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Knjige „družbe sv. Mohorja“ za leto 1891.

1. »**Koledar družbe sv. Mohorja**« za prestopno leto 1892. 4°. Str 144 + 96. — Dasi navajajo koledar na zadnjem mestu, vendar seže vsak ud po njem najprej, in skoro gotovo ga tudi najprej prečita. Zato ga tudi mi tukaj najprej ocenjamo. — Koledarski ali časoslovni del se je poslednja leta nekako utrdil, saj je tudi prav dobro uravnan. Imenik udov je res velik, veliko papirja zaleže, vendar se je nepoznani urednik oziral na gospodarsko stran in krajšal krstna imena; morebiti bi se dalo še bolj krajšati, ko bi se okrajšave ohranile vseh iste, n. pr. Ant. = Anton; J. = Janez; Jk. = Jakop itd. O številu udov smo govorili

že lani. — Bogat, zanimiv in poučen je drugi del koledarjev: podaja tri povesti, tri pesmi, dva življenjepisa, potem opise in poročila o koristnih stvareh. — »Čista vest je več vredna nego največje bogastvo.« Ta naslov ima prva povest, ki kaže, kako težko in žalostno je umrl neki skopuh, kako se je njegovega denarja polastil mladi Mravljinec, kako je iskal ta v uživanju sreče, pa je ni našel, dokler ni denarja povrnil skopuhovi vdovi in hčeri. Ta povest je res primerna preprostemu ljudstvu, ki ne gleda na drugo, kakor na samo dejanje in znamenite, mične dogodke: a premišljujočemu človeku se zdi tu pa tam kaj čudno. N. pr. kako je spravil Mravljinec v denar one papirje, katere je našel? Ali ume tak preprost delavec, kaj so obligeacije itd.? Da jo je tolikokrat tako srečno unesel, to je že več nego sreča. In v Celju je šel v

»gledališče«: dasi imajo Celjani gledališko poslopje, vendar se dotično pripovedovanje, kakor tudi o gostilni, bolj vjema z velikim mestom, kakor z malim Celjem. Vse te stvari so mi manj ugajale, ko sem čital povest, in zdelo se mi je, da tukaj ni vse v redu, da se ne vjemajo posameznosti. In res: opozorjen brskam v listu »Alte und Neue Welt« in najdem v l. 1875. na str. 737 povest: »Die Stimme des Gewissens«. Eine Erzählung von Emma Franz. Takoj se prepričam, da je slovenska povest, razven kratkega uvoda na polovici prve strani, nekoliko zasukani prevod nemške povesti. Pod naslovom te povesti je pa zapisano: »Spisal Ivan Steklasa«. Ne morem si misliti, da bi bil oni »spisal« od koledarjevega urednika, torej je pač od g. »pisatelja« samega. Kako naj sodimo o tem ravnanju? Ako je zapisano »spisal«, mislimo, da je delo, ako tudi ne čisto izvirno, — kdo more biti neki čisto izviren! — vsaj v glavnih delih samostojno. Torej... Ako se podaja prevod, naj se pové, da je prevod. Namen slovstvenega delovanja zahteva, da se izrečemo proti temu ravnanju. Zeleli bi pa, da bi bila le kaka pomota. Tudi jezik v spisu ni posebno vzoren: v njem nahajamo nedostatke, katerih ne odpuščamo radi slovenskemu pisatelju. — »Ob uri duhov« je pripovedna kratka pesem J. Lešana, po vsebini dobra, z nekaterimi prisiljenostmi v obliki. — »Vitez Franc Miklošič, slaven učenjak slovenski.« Pisatelj, g. dr. Pajek, se je trudil, da je pisal res poljudno. No, da bi bilo vse do pičice prav tako, kakor je tu pisano zlasti o Miklošiču šolarju, te vere od nas menda g. pisatelj ne zahteva. (Prim. str. 10, a. spodaj.) — »Kitajska cesarična«. Izvirna pripovedka. Spisal Lipe z Glinjskega Broda. Dasi ima ta pripovedka nekaj stvarnih, kakor tudi oblikovnih hib, vendar je v obče umno sestavljena in ima precej jedra. Njeno izvirnost povdarja pisatelj sam. — »Kako sem prvič potoval na Dunaj in Dunajsko mesto«. Spisal Ivan Navratil. Ta z dogodbicami in raznimi opazkami osoljeni, pa z lepimi slikami okrašeni spis je za koledar kakor nalašč. — Povest »Udanost« je prevedena, kar prelagatelj sam naznanja. Lepa je. Prav bi bilo naznaniti natančneje, ali je prevedena posredno ali neposredno iz španskega slovstva. — »Ne prisegaj po krivem« kaže resnično, strašno dogodbo, ki jo je zapisala † s. B. Suhač. — »Jožef Virk, pesnik slovenski«. Spisal Alojzij Vakaj. Hvalevredno je, da je postavila tudi družba sv. Mohora mal spomenik temu odličnemu pesniku slovenskemu, če tudi ni v teh vrsticah nič novega. zakaj ob smrti pesnikovi sta govorila o njem dosti obširno »Sl. Gospodar« (g. J. V.) in »Zg. Danica«. Gledé na poslednji list opomnimo, da je v njem napačno navedeno kot dan rojstva 10. dan sušca, a v našem spisu prav dan 16. Življenjepis je zanimiv in lepo riše zasluge Virkove in njegov lepi značaj. Da je število njegovih pesmij nad 4000. to je pač malo pretirano, kakor tudi ni resnično, da je pesem »Veš o Marija« Virkova, marveč je Volčičeva, le konec je Virkov: »Kadar nam zadnja itd.« Virk je nekoč pridigal o tej Volčičevi pesmi. Poslednjič opomnimo še, da podoba

ni zadeta, o čemer nam je pravila priča, ki ga je vrlo dobro poznala in o čemer sem se tudi sam prepričal iz fotografije pokojnikov. — »Kristus in Peter« je naslov mični legendi A. Hribarja. — Kakor druga leta, zanima pač marsikoga tudi letos najbolj: »Razgled po katoliških misijonih«, spisal dr. Iv. Križanič. Kako lahko se čitajo razni popisi, n. pr. o vrlem misijonarju Avguštinu Ko-u, o zdravlilu pasje stekline, o »pesjanih v Kongi« (ali ne: Kongu?) itd. »O katoliškem shodu in posvečevanju cerkve presv. srca Jezusovega v Gradcu« v začetku meseca junija poroča neimenovan pisatelj, menda isti (F. H.), ki popisuje potem ob kratkem »Župnika Kneipp-a, slavnega zdravnika in njegovo zdravilstvo«. Poslednji spis je jako umesten; ako bode izdala družba še »Domačega zdravnika«, tedaj bode dobra naša voda imela še več prijateljev in še več ljudem pomagala, kakor sedaj. Prav je tudi, da se opozarjajo gospodarji na umno sadjarstvo v spisu: »Kako je treba gnojiti sadnemu drevju«, kakor tudi na posojilnice, o katerih poroča gosp. J. Lapajne. »Vojni zakon« in pa nekoliko kratek »Razgled po svetu« sta na koncu koledarja, ki obeta za leto 1892. zopet 6 knjig. — Omenili smo nekaj stvari, katerih nismo mogli pohvaliti, pa ne iz drugega namena, kakor da pomagamo z vsestransko pozornostjo družbi do napredka. Veselo znamenje je, da je družba vsakemu rodoljubu kot punčica njegovega očesa. Zato pisatelji na delo za versko-nravno omiko našega naroda, katero si je družba zapisala na mogočni svoj prapor!

Dr. Fr. L.

2. »Življenje preblazene Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina sv. Jožefa.«

Popisal Janez Volčič. † duhovnik ljubljanske škofije. 4°. 10. snopič. Str. 145—251. — S tem snopičem je končan V. in zadnji del znamenitega dela (1427 strani), s katerim se je rajni, pobožnim Slovencem dobro znani pisatelj najbolj poslavil in si zaslužil brez dvoma veliko plačilo v nebesih. — V tem-le zadnjem snopiču je opisanih 33 gorečih častilcev in častilk Marijinih in sv. Jožefa, ki nas s svojim vzgledom učé, kako tudi mi posnemajmo Mater Božjo in njenega prečistega ženina. Razvrščeni so, kolikor moči, po letnem času, v katerem obhajamo njih godove. — Priznavamo, da so opisani častilci v obče dobro odbrani in večinoma prav prikupljivo narisani. Pod sestavki so omenjeni tudi viri, iz katerih je pisatelj zajemal. Ti viri niso vsi jednake vrednosti; zato je umevno, da niso vsi svetniki enakomerno opisani. Prepričamo pa se tudi iz navedenih virov, koliko se je pisatelj trudil, da je iz tako mnogih in različnih spisov sestavil še dosti lepo celoto.

Navdušeno govori pisatelj zlasti o onih častilcih Marijinih in sv. Jožefa, ki so bili v tesni zvezi z Avstrijo, ali slovanskimi narodi in posebej s Slovenci. Naj posebič spomnim zvel. Heme, kneginje slovenske, ki je umrla 29. rožnika leta 1045. O sv. Angeli češki, † 5. mal. srpana l. 1253. in o sv. Groznatu, mučencu češkem, † 14. mal. srpana l. 1217., je pisatelj z rodoljubnim srcem pripomnil, da ja hoče opisati, ker sta bila »Slavjanka« in »Slovan«.

Prav tako ljubeznivo nam slika poljskega svetnika sv. Stanislaja Kostko, † 15. vel. srpana leta 1568. Z zvesto udanostjo do mogočne Avstrije opisuje dokaj obširno življenje zveličane karmeličanke Margarite (Marjete) od križa, ki je bila habsburškega rodú, porojena 23. prosinca l. 1567. na Dunaju in umrla 5. mal. srpana l. 1633. v Madridu. Oče ji je bil cesar Maksimilijan II., mati pa Marija, hči cesarja Karola V. Prav tako domoljubno piše o sv. Štefanu, ogrskem kralju, † 15. vel. srpana leta 1038., o njegovem sinu sv. Emeriku, † l. 1031. in o ogrski kraljici sv. Elizabeti, † 19. listopada leta 1231.

Navedeni vzgledi naj pričajo, da knjiga ne bode budila in močno pospeševala v čitateljih samo zaupanja do Marije in njenega prečistega ženina, ampak da jim bode prav tako tudi množila ljubezen do narodnosti svoje, da bode v njih krepila slovansko zavednost in utrjevala zvestobo do Avstrije, Mariji in sv. Jožefu bogoljubno udane presvetle habsburške vladarske rodovine.

Stvarnih napak v tem snopiču nisem opazil. »Neskončna« ljubezen sv. Leonarda Mavriškega (str. 236) je seveda hipérbola. Kar se čita o sv. Luki,¹⁾ vsemu ne pritrujem. Tudi moramo pomisliti, da je pisal sv. Luka svoji deli po božjem navdihnjenju.

O jeziku v knjigi se je v ocenah prejšnjih let dovolj pisalo. Trditi pa smem, da je v tem snopiču dokaj pravilen; le tu pa tam je opaziti še kakšna maroga; n. pr.: »valati se« m. valjati se; »lesketeč« m. leskeč ali lesketajoč. Reka Weichsel ni »Višnja«, ampak Visla; nemški Tübingen ne Tibinj ali Tibinja, ampak Tübinga, prislov torej tubińsk, ne »Tibinjsk«. »Karmelitarice« sedaj, ko jih imamo na Selu pod Ljubljano, slovenski bolje nazivljamo »Karmeličanke«.

Na koncu knjige je postavila družba sv. Mohorja rajnemu pisatelju in gorečemu častilcu Matere Božje in sv. Jožefa primeren spomenik: doprsno podobo njegovo in popis Volčičevega življenja, delovanja in pisateljevanja iz spretnega peresa P. Florentina Hrovata (str. 252—271). Popis ta nam kaže plemenito srce rajnega Volčiča in neutrudljivo, mnogostransko njegovo delavnost. Čudimo se, kje je dobil goreči dušni pastir, pa za poljedelstvo in vrtnarstvo vneti gospodar toliko časa, kako si je vedel ohraniti zbranost duha, da nam je natančno izpolnjujoč stanovske dolžnosti, sestavil jeden in trideset večjih in manjših del, ki so in bodo v veliko korist Slovincem. — Prebiraj, mladina slovenska, večkrat ta životopis! Uči se od rajnega Volčiča, kaj premore gorečnost, marljivost, zvesta poraba časa in pa ljubezen do Boga in do bližnjega!

Dr. Jos. Lesar.

3. »Občna zgodovina« za slovensko ljudstvo. Spisal Josip Starè, kr. profesor višje realke v Zagrebu. Izdala in založila družba

sv. Mohorja 1891., XV. snopič, str. 400—475. — S tem zvezkom je postavljena streha veličastnemu poslopju, katero je po dolgih 18. letih na literarnem polju srečno dovršil gosp. prof. Starè. Le čestitati moremo vsem Slovincem, posebno pa pisatelju, da se mu je vkljub mnogim prekam in težavam delo tako izvrstno obneslo. S Staretovo zgodovino se moremo pokazati pred drugimi narodi in reči: To je naše! Pisana je knjiga primerno sedanjim razmeram, v katerih je zagledala beli dan. Namenjena je namreč ljudstvu, in zato treba lahkega poljudnega zloga in umevnih besedij. Pri vsem tem jo je pisatelj dobro zadel. Vendar pa ni nikdar popolnoma prezrl znanstvenega stališča. Nekateri oddelki se posebno odlikujejo z jasnostjo in temeljitostjo, n. pr. opisovanje za Slovence važnih dogodov burnega 1848. leta. Včasih bi si pač človek želel drugačne razdelitve, kakor jo je izbral g. pisatelj, ker ga je natančna razdelitev po državah primorala, da je nekaterim važnim dogodkom nasledke prej opisal nego vzroke. Tako je n. pr. v tem zvezku poprej opisana rusko-turška, kakor pa srbsko-turška vojska, dasitudi je poslednja dala povod prvi. Kakor poprejšnji zvezki, tako je pisan tudi ta v pravem katoliškem in slovenskem duhu ter v gladki in prijetni besedi, da se čita kakor povest dobrega pisatelja. Kot male hibice naj omenim k str. 482, da se je denarno stanje na Italijanskem le na videz nekaj zboljšalo, namreč dokler so imeli kaj glodati na ugrabljenih cerkvenih posestvih, da se je pa precej potem to stanje grozno shujšalo. Bolj prav bi bilo rusko reko na str. 518 imenovati Črno, kakor pa Černajo, ker je »aja« tudi v ruskem le imenovalnikova končnica, ki se preminja po sklonih. Na str. 470 bi bil rajši zapisal »razdelila« mesto »razprtila se je«, kar vendar le pride od »part«, in na str. 473 naj stoji: »venčavno« m. »venčano darilo«. Večjih stvarnih ali jezikoslovnih napak nisem našel. — Ker so v tem zvezku v celoto zbrani in zanimivo opisani dogodki, katere smo odrasli Slovenci strmeč in z gorkim sočutjem spremljevali, ko so se — kakor se nam zdi — ravnokar vršili, ni dvoma, da se bode posebno ta zvezek zgodovine z največjim veseljem prebiral letošnjo zimo po kmetih in v mestih. Slovenskim dijakom pa bodi Staretova zgodovina v prostih urah pravi: »Vade mecum«. — Ali bi ne bilo dobro, ko bi se kaka tako spretna roka, kakor je Staretova, sedaj lotila spisati za ljudstvo obširnejšo zgodovino slovenskega naroda?

Ant. Koblar.

Knjige „Matice Slovenske“ za leto 1891.

Za leto 1891. je izdala »Matica Slovenska« tri knjige: 1. »Letopis«, 2. »Zgodovina Novega Mesta«, 3. »Pegam in Lambergar« (Povest).

1. »Letopis Matice Slov. za l. 1891.« Uredil Anton Bartel. Založila in izdala »Matica Slovenska«. V Ljubljani. Natisnila »Národna Tiskarna«. 1891. 8°. Str. 358. Cena 1 gl. 20 kr. — Kakor drugi letniki, tako je tudi ta bogato založen z znanstvenim blagom. Prav zato je

¹⁾ Kako naj pišemo in govorimo: Luka, e, Luka, ata, ali Lukež, eža? Vse tri oblike so kolikor toliko udomačene. Poročevalec.

pa tudi nemogoče kritikovati knjigo ob kratkem;¹⁾ v teh-le vrsticah podajemo samo nekaj mislij o teh spisih. — »Enklitike v slovenščini«. Oblikoslovje in skladnja. Napisal dr. Matija Murko. Ta razprava je temeljita, opira se na obširno raziskovanje zgodovinsko in dijalektologično. Pisatelj bode prihodnje leto nadaljeval to razpravo. — »Doneski k historični slovenski dialektologiji.« Spisal Vatroslav Oblak. Pisatelj obdeluje: a) italijansko-slovenski besednjak Gregorija Alasie da Sommaripa, iz leta 1607. ter priobčuje njega najvažnejše oddelke; b) ukaz briksenskega škofa Joana do slovenskih podložnikov bleškega okraja iz l. 1642; c) (dodatek) »Truberjev katekizem z dvema izlagama od l. 1575.« Poslednji oddelek utegne zaradi raznih besedij najbolj zanimati čitatelja. — »Premogova tvorba v obče, posebej pa nje izobrazba na slov. Štajerji.« Spisal M. Cilenšek. O tem spisu bi radi obširneje poročali, ker je dosti umeven in ga bode marsikdo rad čital; upamo, da bode ugajal. — Dragocen je zlasti spis gospoda S. Rutarja: »Prazgodovinske in rimske izkopine po Slovenskem l. 1890.« Iz tega poročila in iz prejšnjih se sedaj lahko pouči vsakdo, kako napreduje preiskovanje starin na slovenskih tleh. Po pravici strmi sedanji rod, ko vstajajo iz grobov pristni spominki prejšnjih narodov. Zaradi mnogih vrlin spisa bi želeli, da bi ne bilo v njem nekaj jezikovnih nedostatkov, katere smo že v tem listu zavračali, n. pr. prav imeti, začudene oči, obljuden kraj; vendar nam h krati ugaja, da se pisatelj izogiba novotarijam. Jako primerne, dasi preproste, so štirinajstere male slike. — Prav tako nam vrlo ugaja Ivana Šubica spis: »Barve in njih uporaba v ornamentiki.« Ne samo, da je v njem dobro razložena teorija barv, ampak spis razkazuje tudi porabno stran, ki je za sedanji vsestranski napredek v umetelnosti in v obrtih jako važna. — † Franc Miklosich.« S tem naslovom je napisal g. dr. Murko kratko spomenico velikemu učenjaku in dopolnil življenjepis, ki ga je objavila »Matica Slovenska« l. 1883. — Za spisi je »bibliografija slovenska«, katero je sestavil gospod Ivan Tomšič. Sestavljalec pravi, da se je ravnal po danih nasvetih. Na koncu knjige so tajnika gosp. E. Laha poročila o »delovanji Ma-

tice Slovenske« in pa imenik udov, katerih je bilo 2157, a l. 1890. samo 2082. Vsekako je ta prirastek veselo znamenje, ki priča, da Slovenci zaupajo društvu, in da je poslovanje njegovo natančno in skrbno. Upamo pa, da bode to število še dolgo rastlo. Pisatelji pa ne smejo pozabiti, kar čitajo v »Pozivu«: »— je želeti, da bi izbrali take predmete, ki ugajajo potrebam naroda slovenskega ter zaradi svoje splošne zanimljivosti prijaajo večini Matičnih društvenikov.« Posebej jezikovni spisi naj bi se ozirali na to večino in bili čimdalje bolj porabni.

Dr. F. L.

2 »Zgodovina Novega Mesta.« Sestavil Ivan Vrhovec, c. kr. profesor. V Ljubljani, 1891. Založila »Matica Slovenska«. Tiskala »Katoliška Tiskarna«. Str. 308 + 8. Cena 1 gld. — Med »Matičnimi« knjigami za l. 1891. nas je prav posebno razveselila ta zgodovina. G. pisatelj nam je tukaj podal mnogo pojasnila, da umevamo bolje težavno zgodovino slovensko. Novomeščani pa se sedaj lahko ponašajo, da imajo obširno in lepo opisano življenje in delovanje svojih prednikov, s čimer se ne more ponašati nobeno drugo mesto daleč na okrog. A ni bilo malo delo, katero je imel g. pisatelj, predno je zbral iz tolikih virov, kakor jih našteva spredaj v knjigi — in kar je najvažnejše: iz peterih arhivov na Kranjskem — velikansko gradivo. Stvar je bila težavna tudi zato, ker so do naših dni skoraj vsi kranjski zgodovinarji, tudi oče Valvasor, vpletali pripovedke med pristne zgodovinske dogodke in tako močno pokvarili obraz domače zgodovine, naslednikom pa delo obtežili. Treba se nam je zatekati k prvotnim virom, namreč k listinam, ki leže še po arhivih, ter razvozljavati zamotane niti. Ta mučni posel pa je za Novo Mesto opravil vestno, kolikor so mu dopustile okoliščine, g. prof. Vrhovec. Zato mu bodo hvaležni vsi prijatelji domače zgodovine. Seveda s tem ni rečeno, da bi bilo najnoveje njegovo delo na vse strani dovršeno in popolnoma brez hib; tega si gotovo g. profesor sam ne domišljuje. Sto in stokrat si je najbrže želel kako stvar bolje pojasniti, ali, izmišljevati si ni hotel; živih prič kosti so strohnele, mrtve priče, pisma, so zgorele, ali pa se še niso vzdignile iz prahu, in tedaj mu je bilo treba vezati dobljene ostanke, kakor veže prazgodovinar črepine od izkopane žarnice. Prav v stiski je bil pisatelj, kakor se vidi, pri vrsti novomeških proštov. Prepričal se je, da so letnice v Valvasorju zelo površne. Tudi »Catalogus Cleri Dioecesis Labacensis« nam vsako leto podaje iste pomote. Zadel je tedaj že pri prvem proštu. Jakobu Turjaškem, na težavo. Valvasor je pristavil jedno suho letnico: 1510. »Catalogus« pravi, da je isti proštoval od l. 1493 do 1512. G. Vrhovec pa je iz drugih okoliščin posnel, da je Turjaški to službo opravljal k večjemu do l. 1509. A še ta letnica, kakor sem se pred kratkim prepričal, ni prava, ampak mnogo previsoka. Pové nam namreč izvirna listina v videmskem nadškofjskem arhivu, da so dolenjski duhovni prosili že 17. aprila l. 1499. patrijarha, naj jim za nad-dijakona Slovenske Marke potrdi novomeškega dekana Mihaela Sterleckerja, ker je umrl prošt

¹⁾ Tu se nam zdi potrebno, da čitatelju v obče povemo nekaj o ocenah. Dolgost ali kratkost ocene ni (sama na sebi) znamenje, da je spis dober ali slab, zakaj 1. ocenjajo razni ocenjevalci različno, 2. je potreba ali prilika za opazke pri raznih spisih različna in 3. se je treba ravnati po prostoru. Zlasti urednik mora paziti na poslednjo mejo. Večinoma zahtevajo pisatelji, da naj se spisi ne krajšajo in ne preminjajo, zato se mora urednik gledé na prostor ravnati po okoliščinah. — To smo opomnili, da bi koga ne žalili, ako izpregovorimo o dobrem spisu v kratki oceni. Umevno je pa tudi, da ni dovolj prečitati samo jedenkrat in naglo tak spis, kakoršen je n. pr. Murkov, ako ga hočeš kritikovati, marveč treba ga obdelovati polagoma: vendar pa večina čitateljev pričakuje urnega poročila. V takih slučajih bomo navadno pozneje in o pri-liki obdelovali kritično važne spise. — Uredn.

in naddijakon Jakob Turjaški. Takih popravkov, kakor se ob sebi ume, nabere se lahko sčassoma mnogo in nabralo se jih bode mnogo tudi za Novo Mesto. Upam pa, da s takimi popravki ne bode nihče hotel kratiti zaslug g. profesorja, še manj pa mu hudomušno jemati čast. Te časti ne maram niti za troho jemati g. Vrhovcu. Da, še več! Priznavam, da je spravil v zgodovino Novega Mesta vkljub mnogim težavam zadosti harmonije in lep pregled. Vrh tega ima še poseben dar, da zna tudi manj mikavne stvari pripovedovati ljubeznivo, da človek ne odloži rad knjige. Najbolj bo pa ta »Zgodovina« mikala Novomeščane same in brezštevne može, ki so kot dijaki mnogo srečnih dni preživeli v »metropoli« ob počasni Krki. Ugajal jim bode znabiti tudi oddelek, ki govori o prizorih iz dijaškega življenja. Vendar se vsaj meni zdi, da je ta stvar (in še nekaj drugih) premalenkostna za tako delo, in da bi bila Zgodovina boljša brez takega drobiža, ki ne dá prave podobe niti mestu, niti kulturnim njegovim razmeram. Stalno ceno pa bode ohranila knjiga zaradi zanimivih novih podatkov o cerkvah, samostanih, kapiteljnu, mestnem zboru, francoski okupaciji in posebno o šolah. Dodane ima za sklep tri izvirne listine, med katerimi se odlikuje ustanovno pismo novomeško z dné 7. aprila 1365. — Znabiti o priiliki zinemo o tej važni knjigi še kako besedo.¹⁾

Ant. Koblar.

»**Narodni koledar**« za prestopno leto 1892. Uredil in izdal Dragotin Hribar. V Celji. Tiskal in založil Drag. Hribar. 4°. Str. 74. Cena 45 kr. — Poleg takim knjigam navadne vsebine omenjamo, da so tu na kratko opisani: J. Marn, Jurij Šubic, dr. Fr. Celestin, Matija Majar (s slikami). V spisu »Denarni zavodi in denarne razmere po Slovenskem« popisuje g. J. L. zlasti delovanje slovenskih posojilnic. Zanimiv je »Razgled po svetu«.

»**Puška repetirka**« (Repetier-Gewehr) v vprašanjih in odgovorih s slovarčkom cesarskim in kraljevim vojakom v pomoč. Spisal in založil Andrej Komel pl. Sočebčan, c. in kr. major v pokoju. V Ljubljani, 1891. Tisk »Narodne Tiskarne«. 8°. Str. 40. Cena 20 kr. — Ne samo vojakom, ampak tudi pisateljem je jako rabna ta knjiga zaradi mnogih domačih izrazov in zaradi slovarčka. Pokoj g. majorja je posebno plovit za slov. slovstvo, njegovo delovanje za naš razvoj prekoristno.

»**Pred 125. leti.**« Zanimivosti iz prve dōbe c. kr. kmetijskega društva v Gorici. Nabral in o priliki kmetijske in gozdarske razstave v Gorici svojim rojakom posvetil Ernest Klavžar. Tiskala »Hilarijanska Tiskarna« v Gorici. 1891. Str. 34. — To knjigo smo omenili že lani. Lepa spomenica je bivše goriške deželne razstave. — G. Klavžar je izdal tudi: »Priročni zakonik za Goriško« (1 gld. 60 kr.) in »Priročni šolski zakonik« (60 kr.)

¹⁾ Uredništvo bode pa kmalu podalo čitateljem izvirno sliko Novega Mesta iz rok našega sotrudnika g. J. G.

»**Amerikanski Slovenec**« se imenuje nov list, ki je začel lani v septembru izhajati v Chicagi v Ameriki. Naroča se: »Amerikanski Sl.« Chicago, III. 65, Cor. W. 19. & Johnson Sts. Več prihodnjič.

HRVAŠKO SLOVSTVO.

Knjige »društva sv. Jeronima« za leto 1891.

(Piše —ē.)

1. Prva in najobsežnejša knjižica je priljubljeni koledar: »**Danica**« za l. 1892. 8°. Str. 224. Cena 25 kr. — Ta knjižica se najbolj razširi po širni hrvaški domovini in je vsaki hiši mil gost, drugače se ne bi tiskala v 35.000 iztiskih. Letošnja »Danica« je prekosila vse prednice i po vsebini i po veličini. V letopisu vidimo, da šteje društvo 9196 členov, še vse premalo za hrv. narod. Zato je pa njegova imovina povoljnija, ker šteje 124.580 gld. 33 kr. Seveda se bode mnogo teh novcev potrosilo, ker si misli društvo sezidati svojo hišo, katere do sedaj še nima. A ko bode imelo svoje stanovanje, skrbelo bode pač še mnogo lože za napredek in prosveto naroda, kakor pa doslej. Kaj raznovrsten je književni del »Danice«. Od zabavnih spisov omenjam na prvem mestu malo pripovedčico znanega Josipa Kozarca: »**Hajduk Grga ili ne osvećuj se nikomu**«. Kratko pa v krasnem jeziku riše življenje Grgino, kateri je postal, izgubivši svojo srečo, jeden izmed najglasovitejših in najnevarnejših hajdukov (razbojnikov) v Slavoniji, pa je žalostno poginil, ko je zopet začel bolje in mirnejše življenje. Poljudno napisana je črtica pokojnega Nikole Tordinca: »**Praznovjerja o mliečnom putu, o kresnici i ognjenoj obli**«, v kateri tolmači narodu rimsko cesto in meteore in ga uči, kako je vera v take prikazni prazna. Podobno, pa v drugačni obliki uči narod že nekoliko let duhovnik Joso Vukelić v črticah »**Iz krajiškoga posiela**«, posebno se prilega tem črticam lepi, jedrnat govori nekdanjih graničarjev. Iz ruskega prevedena pripovedka »**Dioba**« je tudi prav nalašč za »Danico«. V letošnji Danici se je oglasil zopet njen večletni odbornik, zaslužni starina, pesnik Ivan Trnski, ter zložil lepo pesem »**Krste Frankopana vojevanje na Mlečiče**«. Krasna nar. pesem iz Bosne: »**Kraljević Marko i nedjelja mlada**« uči, da moramo posvečevati nedeljo, a St. Korenić opisuje lepo slavnost, katera se je vršila letos na Trsatu. Umesten je opis mesta »**Jajca**«. V obče moramo le pohvaliti društvo, da podaja že nekoliko let opise ponosne Bosne, katera se čedalje bolj združuje s Hrvaskim. Kako tudi ne bi, saj prebiva tu in tam isti narod, a tudi se pri čitanju takovih opisov obude marsikateremu čitatelju spomini na poslednjo vojsko. Nasprotno se pa tudi Bosanci, če jim pride taka knjiga v roke, zavedó svojih bratov. Kratko je opisano mesto Zader. Ne smem pozabiti niti spisa »**Slaveni — Slovijeni**«, kateri je kaj koristen, ker preprosti narod večkrat čudo malo vé o bratovskih narodih. Iznenadil me je pa — da mimogredé omenim — na mojem

letošnjem potovanju star možiček iz okolice Velikovca na Koroškem, kateri mi je navdušeno dokazoval, da smo Slovenci največji narod na svetu. Po celi poljski deželi — je dejal — so Slovenci, na Češkem, na Rusovskem, na Turškem (menda Slavonija in Bosna) so tudi Slovenci. »Če ga nam najprije treba« je droben, ali kaj poučljiv spisek, ki pripoveduje, da potrebujemo najpreje stalne vere v Boga, potem upanja, malo božjega straha in pa marljivosti in delavnosti. Da, da, kjer je to, česa je še potem treba? Morebiti gospodarskih spisov? Tak je n. pr. »Kako se peče šljivovica.« »Sol« itd. Spisek »Što se u svietu z bilo, (kaj je po svetu novega) pové preprostemu čitatelju zanimive dogodke zadnjega leta. Omenja se slavni hrv. pesnik in ban Ivan Mažuranić, župnik in gozdarski pisatelj Dragotin Stražimir (porojen 27. IX. 1821 v Velikem Bukovcu, umrl v Pragi 7. maja 1891), kateri je bil svojemu narodu dober duhovni pastir (župnikoval je samo v sv. Nikoli Zelini 40 let) a napisal mu mnogo gospodarskih knjižic, od katerih je izšlo nekoliko tudi v društvu sv. Jeronima, kakor tudi povest »Mijat Briguša.« Od l. 1875. je izdaval in urejeval mali gospodarski listič »Seoski gospodar«, kateri se je lepo razširil med hrv. narodom, takó, da se tiska že v 5000 iztiskih. V tem oddelku prav na koncu hvali »Danica« nas Slovence in našo Mohorjevo družbo, katera je prekorabila 50.000 členov, a dr. Jeronima jih nima niti 10.000. Delajte vi, kateri ste med narodom, da se vam društvo razširi! Kdor ima oči, naj gleda in videl bode, kaj je tako društvo prostemu narodu!

Na koncu so še kratkočasnice. Vem, da mnogi pogledajo najpreje ta predalček »Danice«. Ej, vsakemu svoje, pustimo jim to veselje! Mislim pa baš radi tega, naj bi bilo tudi tu samo izbrano blago in v narodnem duhu, da narodu res ugaja. Dobro bi bilo, da se priobči zaradi razlike včasih tudi kaka izvrstna humoreska. Take stvari so mične.

Hm, Danica ima nekoliko tudi preroškega duhá, in že naprej pové, »kakova će biti god. 1892«. Nu, prav je, če kaj ugane.

~~~~~
»Putne crtice iz svete zemlje.« Napisao Dr. Andrija Jagatić, kanonik vrhbosanski. Nakladom kapitola vrhbosanskoga. Sarajevo. Tiskara »Bosanske Pošte«. 1891. 8°. Str. 328. Cena 2 gld. — Naročniki »Vrhbosne« se še spominjajo mičnih sestavkov o potovanju gospoda kanonika v sv. deželo. Ti sestavki so tu v lepi, s slikami (35) okrašeni knjigi. Potovanje se je vršilo s karavano, kakoršno je napravljajl poprej Wörl. Reka - Aleksandrija - Kajira - Jafa - Jeruzalem itd. — Carigrad — po tem črtazu se je vršilo potovanje. Ves spis preveva vnetost za vero in tudi domovino. Knjiga je jako lepa in zato se bode nedvomno prikupila čitateljem. Ker so bili stroški pri izdaji jako znatni, zato bi bilo prav, da bi se dobro razpečavala.

»Ruska biblioteka.« G. Milan pl. Mareković nam naznanja, da bode zopet izdajal »Rusko biblioteko«. Naročuje se lahko v vseh knjigarnah.

ČEŠKO SLOVSTVO.

(Poroča Fr. L.—r.)

»Mezi proudy.« Tri zgodovinske povesti od Alojzija Jiráskaa. Pod tem naslovom so izšle v VI.—VIII. delu Jiráskovih spisov tri zgodovinske povesti: »Dvojí dvůr«, »Syn Ohnivcův« in »Do tří hlasův«. — V prvi povesti: »Dvojí dvůr« pojasnjuje pisatelj razmere med češkim kraljem Venceslavom IV., sinom slavnega kralja in cesarja Karola IV., in pa med nadškofom praškim Janezom iz Jenšteina. Pisatelj hvali in povzdiguje čas, ob katerem so se dvignili možje: Janez Hus in poprej Valdhauser, Milič in Tomaž iz Štítnega. Kakor mnogi drugi pozablja tudi Jirásek, kakšne nesreče so prav zaradi teh mož in njihovih somišljakov zadele češki narod. Pa ne ozirajoč se na njegove nazore priznavam, da, kakor splošno v vseh svojih spisih, tudi tukaj jako lepo in zanimljivo slika posamezne dogodbe, katere nam značijo takratno življenje češkega naroda.

Tu slika mirno, zasebno, meščansko in gosposko življenje, tam zopet navadno, preprosto ljudstvo, tu dijaško razgrajanje in bitke, tam krasne dvorne slavnosti, tu grozno razdevanje in ropanje židovskih hiš, fanatično pobijanje razljutene drhali — skratka veselje in žalost, pravico in krivico, dobro in hudo te pomenite dóbe.

Druga povest »Syn Ohnivcův« je prav za prav nadaljevanje prve povesti. Natančneje razlaga čitateljem razmere kralja Venceslava do češkega naroda: plemstva, meščanov in preprostih ljudi.

V tretji povesti »Do tří hlasův« se opazuje takrat vzbujeno hrepenenje in prizadevanje češkega ljudstva po samostojnosti, narodni slobodi in neodvisnosti. Povod temu so posebno Nemci, ki večkrat napadajo češke kraje, revne ljudi morijo in cele vaši požigajo.

Vse tri povesti pod naslovom »Mezi proudy« delajo lepo celoto. Vse tri povesti se dobivajo tudi posebej in sicer je cena prvemu nevezanemu zvezku 1 gld. 90 kr., drugemu 1 gld. 20 kr. in tretjemu 2 gld. 50 kr.

»Zemská jubilejní výstava v Praze 1891.« Založil Fr. Šimaček v Pragi. Pisatelj tega dela je dr. Servacij Heller. Izhaja v posameznih snopičih, katerih je izšlo dosedaj 10. Delo nas spominja letošnje razstave, popisuje posamezna poslopja na razstavi in razstavljene predmete. Kratko popisovanje razjasnjujejo primerne slike. Zadnji snopič šteje 21 ilustracij na treh polah. Zunanost je lična. Vsak snopič stane 36 kr. — V založbi Fr. Šimačka izhaja poleg krasnega »Světózora« (stane 9 gld. 50 kr.) tudi znani ilustrovani modni časopis za češke gospe po imenu: »Bazar«, ki je dosegel že XXI. letnik. »Bazar« stane na leto 4 gld. 25 kr. in podaja češkemu omikanemu ženstvu prijetno, dosti primerno zabavno berilo, in vsaka številka prinaša kot prilogo narisane kroje za žensko obleko.

POLJSKO SLOVSTVO.

»**Podstawy etyki i prawa.**« (Podlage etike in prava.) Napisal Ks. Maryan Morawski T. J. prof. univ. Jag. Zeszyt pierwszy. Kraków. 1891. — Morawski je slaven profesor na krakovskem vseučilišču, urednik najboljšega znanstvenega lista poljskega »Przegląd-a powszechn-ega«, v katerem je priobčil že mnogo izvrstnih spisov. Pričujoči 1. zvezek »Podstawy« je zbirka iz omenjenega lista, pa primerno predelana. Ta zvezek ima poljudne razprave o pravni in naravni podlagi. Prekoristno berilo za naše čase in žeteli bi bilo, da se tudi pri nas

več stori na tem polju. Naše modroslovce utegne zanimati tudi poljska modroslovska terminologija. N. pr. »Wolna wola jako warunek moralności« = prosta volja kot pogoj npravnosti; »determinizem in jego racije« = determinizem in njegovi razlogi; »jeszcze zarzaty przeciwko wolnej woli« = še ugovori proti prosti volji; »dowody wolności woli« = dokazi prostosti volje, »dwa bodźce czynów ludzkich: przyjemność i powinność, i oparte na nich systemy« = dva nagona činov ljudskih: prijetnost in dolžnost, in oprta na njiju sestava itd. V prihodnje bomo skrbno poročali o nadaljnjem razvoju tega važnega dela.

Dr. J. J.

Razne stvari.

Naše slike. Ker nam je prostor drag, ne bomo razlagali slik drugače, kakor če bode potreba ali pa ugodna prilika za koristne in poučne opazke. Da imajo naše slike danes nekako lepše, rekel bi, praznično lice, opazil je že čitatelj. Opazil je dalje ime domačina g. Jos. Germ-a, ki je narisal za list že nekaj slik, katere bodo v prihodnjih številkah prišle na vrsto. — Slika Bernatz-ova »Sv. Trije Kralji«, (cl. smo prekopirali od A. Pustet-a) je preprosta, a prav zato mila, zlasti v Mariji je slikan izraz ljubeznive ponižnosti in h krati nadnaravne vzvišenosti. O Rubensu nameravamo izpregovoriti pozneje še posebej; tu le omenjamo, da je Rubens izmed največjih slikarjev in je živel od 29. junija l. 1577. do 30. maja leta 1640. Naš lesorez nam kaže sliko iz njegove boljše dōbe. Izvirna slika je v berlinskem muzeju. Ribbach (Gesch. der bildenden Künste. 1884, str. 631) pravi o njej, da kaže »veliko duševno pomenljivost in čiste oblike«, to se pravi, slika izraža velike ideje ali misli in je lepa po oblikah. O obojem nas prepričuje naš lesorez. — O poslednjih dveh slikah (Arabec in Arabka v Egiptu) omenjamo samo, da sta posneti popolnoma natančno po fotografijah, zato vidijo čitatelji tukaj istinite podobe, ne izmišljenih.

Rudarske pesmi (gl. str. 27. in 28.). V II. pesmi so nekatere besede, katere je treba razložiti.

1. »Predor« = navpik v tla štirivoglato ali tudi okroglo skopana in z lesom obita ali obzidana votlina. Ker je nad tako votlino hiša, kjer so stroji, zbiralnice itd., imenuje se tudi hiša »predor« (der Schacht). V tem pomenu se rabi beseda zgoraj.

2. »Ropotec« (Klapper). V prejšnjih časih je bila pri rudarstvu namesto zvonov v rabi podolga, ozka in v sredi izbočena deska, viseča na dveh močnih vrvicah. Obesili so jo večinoma pod streho v lino, od koder je glas klical rudarje v

ranih urah na delo. To se je ohranilo še do danes, ne radi praktičnega pomena, ampak radi navade. V Idriji se je pred par leti ta lepi, nikogar moteči, običaj iz kaj jalovega vzroka odpravil.

3. »Grez« (Senkel). V rudnikih se koplje v različnih višinah na vse strani. Vsak tak kraj se imenuje »polje« (Grubenfeld). Da pa se ruda spravlja lože na dan, izkopane so med posameznimi polji predorom jednake navpične votline. Ker pa niso izkopane do belega dné, imenujejo se »grezi«. Vsaka taka grez, kakor tudi vsako polje ali rov ima svoje posebno ime.

4. Vsled mnogih srečnih in nesrečnih dogodkov, ki se večkrat niso mogli raztolmačiti, nastala je vera v »gorskega duha« (Berggeist), ki pa je rudarjem večinoma prijazen. O njem so in bodo čitatelji še čuli.

5. »Podzemniki« = Bergmännchen, o katerih se čita tudi v drugih pravljicah.

6. »Lupina« (Schale). Pri vsakem predoru, kjer se ruda spravlja na dan, napravljena so na vrh viseča tla. Nanja stopi človek ali pa se zapelje voziček, če ga je treba spraviti v rudnik ali na beli dan.

Sloveče Didon-ovo delo: »**Jésus Christ**« je izšlo tudi v nemškem prevodu pri Manz-u v Regensburgu in stane nevez. v 2 zv. 7 gld. 20 kr., vez. 9 gld. 60 kr.

Kako bode človeštvo še napredovalo? Ako sodimo po novejšem napredku, smemo se nadejati še lepših pridobitev in sicer: 1. V tehniki, mehaniki ali v strojih; 2. v uporabi elektrike; 3. v uporabi prirodnih živih sil, zlasti gonilne moči vodâ; 4. v poznavanju in porabi svetlobe; 5. v razširjanju kavkaškega plemena in krščanstva čez zemljo. Sedanja stroji so okorni, tiskanje in pisanje je počasno: za sto let nas bodo pomilovali. — Kako bode pa napredovalo srce, kako značajnost in prave človeške vrline? O vsem tem bomo letos še mnogo pisali, »napredek« je tudi nam geslo.

P. i. naročnikom

veselo, srečno novo leto!

Vsem zvestim prijateljem listovim izrekamo srčno zahvalo. Oni so nam pomagali list ohranjati, oni so nam dajali v delu poguma.

Kakor je list od lani starejši, tako bode tudi **boljši** in **lepši**. Naročniki vidijo napredek na tej številki. Naj bodo uverjeni čitatelji: kadar bomo opazili, da list ne napreduje, ampak nazaduje, takrat ga bomo ustavili. Priznavamo, da je treba še mnogo storiti, a zatrjujemo tudi, da se bomo za napredek trudili z neopogljivo odločnostjo.

List mora biti **zalši** po obliki. Zato smo poskrbeli lepe slike, prikupljivo barvo za tisek, in po letu se bode pri-skrbela še posebna tiskalnica (Druckmaschine) za list. Nečemo zaostajati za enakimi listi.

V obče želé naročniki **daljših sestavkov**, manj ločenih in trganih v posamnih številkah. Po tej želji se bomo odslej ravnali in priobčevali večje kose ali pa celotne spise, ako bode le možno.

Mladi naročniki želé **pripovednih spisov**. Ustrezali jim bomo z mičnimi, lepimi, iz življenja povzetimi povestmi. Povesti jim bodo kazale, kakšno je življenje, ob enem tudi predočevale vzore za življenje in delovanje. Naj pravijo nasprotniki, kar bočejo, a mi trdimo vedno: **Umetnost nima namena, da bi kazala golo življenje**, pa tudi **ne izmišljotin**, ampak umetnost opazuje istinito, konkretno življenje s stališča večnih resnic in vzorov. Po tem načelu se bomo ravnali sami in prosimo, da bi se ravnali pisatelji.

Samih povestij pa ne moremo priobčevati, s temi bi list ne izpolnjeval naloge svoje. A **znanstveni** naši spisi bodo odslej pisani bolj **preprosto** in **domače**, ozirali se bodo na širše čitateljstvo. To smo dolžni naročnikom svojim. Urednik listov je uverjen, da se dá povedati umevno in lahko, kar je pisatelju

jasno pred očmi. Prosimo, da bi se na to ozirali tudi naši pisatelji in nam pošiljali lahko-umevnih spisov.

Književna poročila bodo kakor doslej kazala, kako napreduje slovstvo. Tudi v tem delu se bomo prizadevali, da bode vse umevno in mično.

Poročali bomo tudi o umetnosti in o kulturnem napredovanju narodov sploh. Ob koncu lista bodo taka drobna poročila.

V listu se bomo trudili za prijetno živahnost. Morebiti bode v književnih poročilih kaj ostrega: a s samim hvalisanjem ne pomagamo nikomur.

V pisavi bomo hodili po dosedanji poti. Gledé na to si nima »Dom in Svet« ničesar očitati.

Naš list se ne baha s svojimi spisi, tudi ne s pisatelji, ima pa obeh za potrebo in še malo več. Dokaz temu je, da izleti vedno ob pravem času med svet, da je uredništvo vedno v zadregi s prostorom in bi rado imelo še par pól vsak mesec, ko bi mu jih tiskarna hotela tiskati brezplačno. Nismo še pzebli, ne!

Nekateri pravijo, da je naš list prepobožen, drugi mislijo, da je preposveten. Niti prvo, niti drugo ni res. Sicer bi niti nam, niti čitateljem ne škodila pobožnost, ako bi jo imeli. Rimljani so bili in se imenovali »pobožen narod«, a podjarmili so si svet. Ko so pa postali brezbožni, izgubili so vse, še slobodo.

Naročnike vljudno prosimo, naj se oglašé takoj, ako ne bi došel list o pravem času. Izdajemo ga vselej redno 1. dan v mesecu; ako je ta dan praznik, pa dan preje ali pozneje. Za tak opomin treba vzeti košček papirja, na jedno stran zapisati: **Reklamacija: „Dom in Svet“ v Ljubljani**. Na drugo: J. J. nisem prejel številke ... Nikar pa ne takih pisem zapirati!

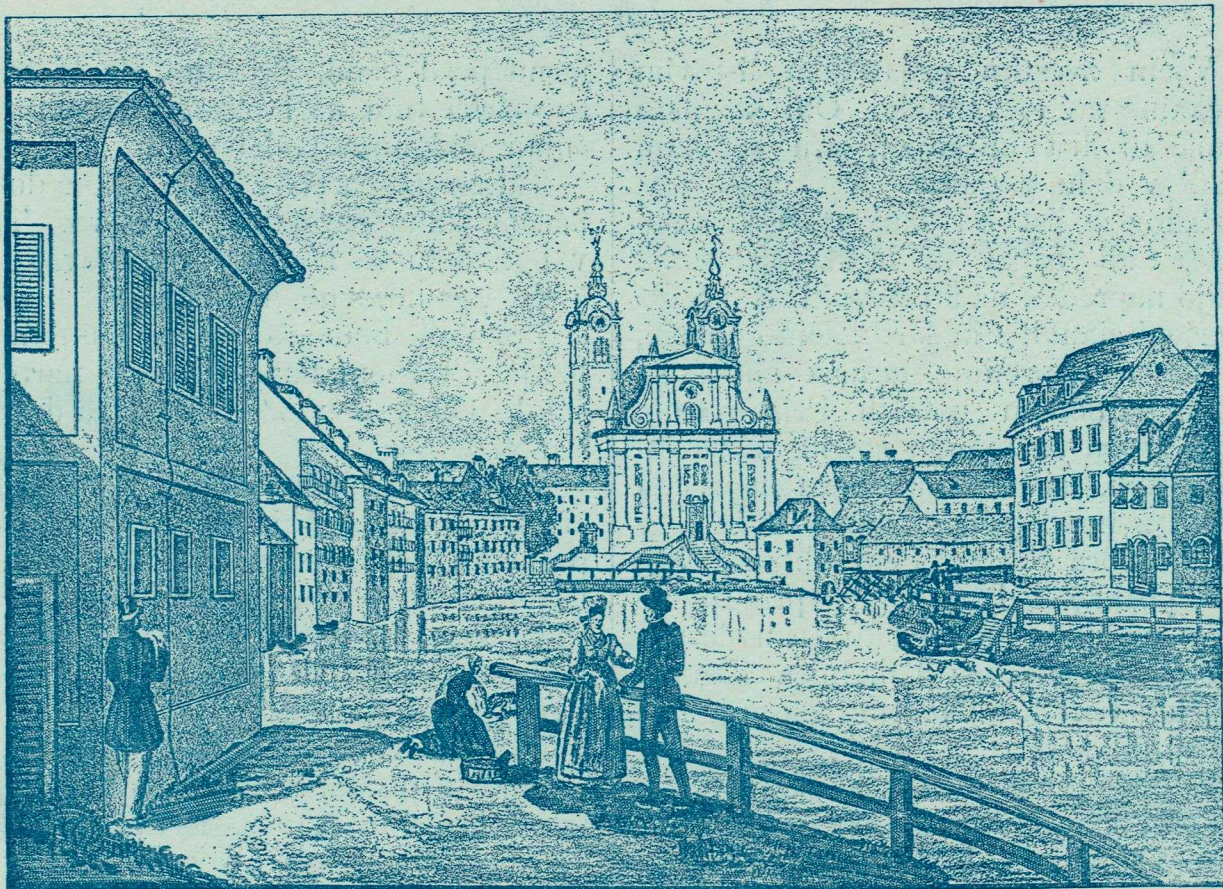

Še nekaj: Dijaki dobivajo list po 2 gld. 60 kr., zastojnikov je vedno več, ker ne moremo odreči lepe prošnje: torej vljudno prosimo prijatelje, naj bodo stanovitni. Zlasti mlajši naročniki

ne pomislijo, da imamo znatno škodo, ako vzemó par listov, potem pa se izgubé kakor senca.

Pogumno na delo! Bog in sreča junaška!

Uredništvo in upravljanje „Dom in Svet“-a.

Pred Frančiškansko cerkvijo v Ljubljani — nekdanj.

(Po litografovani sliki K. pl. Goldenstein-a.)

„Misijonski list.“ Izdajateljstvo »Dom in Svet«-a je sklenilo, da bode izdajalo »Misijonski list«. Namen temu listu bode: poročati o razširjanju katoliške vere, o misijonih in misijonarjih, o tujih narodih, zlasti poganskih, o njih deželah, verstvih in šegah. List bode imel slike. Znano je, koliko so storili nekdanj Slovenci za misijone: Baraga, Knoblehar, Lavtižar, Pirc — ta in druga imena so znana v domovini in tujini. Dandanes se zdi, kakor da se pečamo le s svojimi domačimi težavami in križi, zdi se, da se je zóžilo naše obzorje. Ko bi nas prešinjala navdušenost za vzvišene vzore, za verski in kulturni napredek, okrepila in izpopolnila bi se tudi naša narodna zavest. Zato so izdajatelj »Dom

in Svet«-a vspodbujali za to delo jako spoštovani in umni možje.

A treba je poskrbeti še za nekatere stvari, zlasti za uredništvo in za način izhajanja. Nismo se namreč odločili, bode-li list samostojen, ali pa priloga »Dom in Svet«-u. Želeli bi poslednji način, a bojimo se nakladati naročnikom nove troške: brez podpore pa niti malega lista ne moremo izdajati. Prosimo svoje blage naročnike, da bi nam pri naročevanju na nakaznicah dali kak dober svét. — Dokler pa ne bode možno izvršiti tega namena, podajali bomo brez premembe v listu zlasti na platnicah taka poročila, kakoršna si mislimo kot vsebino »Misijonskega lista«.

Izdajatelj „Dom in Svet“-a.